

Ziņojums
“Par īstenotajiem pasākumiem ēnu ekonomikas
ierobežošanai”

2022. gads

Izmantoto saīsinājumu saraksts

CSDD – Ceļu satiksmes drošības direkcija

EK – Eiropas Komisija

ES – Eiropas Savienība

FM – Finanšu ministrija

IKP – iekšzemes kopprodukts

NACE – saimniecisko darbību statistiskā klasifikācija Eiropas Kopienā (2. redakcija)

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija

PVN – pievienotās vērtības nodoklis

SM – Satiksmes ministrija

SSE Riga – Rīgas Ekonomikas augstskola (*Stockholm School of Economics in Riga*)

TAXUD – Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāts

VID – Valsts ieņēmumu dienests

VSAOI – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

Saturs

Ievads.....	4
1. Ēnu ekonomikas apjoma novērtējums	5
2. Ekonomiskā situācija un nodokļu ieņēmumi.....	9
3. Covid-19 krīzes skarto tautsaimniecības nozaru apskats	13
4. Valsts pētījumu programma ēnu ekonomikas mazināšanai.....	20
5. Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2021./2022. gadam un citu pasākumu īstenošana....	22
6. Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna nākamajam periodam sagatavošana.....	26

Ievads

Saskaņā ar Finanšu ministrijas (FM) darba plānā noteikto uzdevumu DP/120 FM sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienestu (VID) ir sagatavojusi ziņojumu par īstenotajiem pasākumiem ēnu ekonomikas ierobežošanai. Ziņojumā analizēta kopējās ekonomiskās situācijas ietekme uz nodokļu ieņēmumiem, veikta analīze par pieņemto normatīvo aktu un tajos ietvertu tiesību normu ietekmi uz ēnu ekonomikas ierobežošanu, tostarp pievienotās vērtības nodokļa (PVN) plaisu. Izmantojot aktuālo pētījumu rezultātus, apzinātas ēnu ekonomikas tendences, kā arī analizēta Covid-19 krīzes skarto nozaru darbība. Sniegta informācija par progresu valsts pētījumu programmas "Ēnu ekonomikas mazināšana valsts ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai" projekta īstenošanā. Sniegts ieskats par Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2021./2022. gadam galveno pasākumu rezultātiem un Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna nākamajam periodam izstrādes virzību.

Latvijas Nacionālās attīstības plānā 2021.–2027. gadam¹ noteikta prioritāte "Uzņēmumu konkurētspēja un materiālā labklājība", kurā viens no rīcības virziena "Kapitāls un uzņēmējdarbības vide" uzdevumiem paredz preventīvo pasākumu īstenošanu ēnu ekonomikas ierobežošanai.

Savukārt Ministru kabineta 2019. gada 7. maija rīkojuma Nr. 210 "Par Valdības rīcības plānu Deklarācijas par Artura Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta iecerēto darbību īstenošanai" 12.2. punkts paredz turpināt īstenot pasākumus ēnu ekonomikas ierobežošanai, prioritāri ieviešot pasākumus nodokļu samaksas uzlabošanai un godīgas konkurences veicināšanai nozarēs ar augstāko ēnu ekonomikas risku, lai sekmētu ekonomisko izaugsmi tautsaimniecībā kopumā. Kopējo pasākumu īstenošanas rezultātā ir noteikts mērķis 2022. gadā Latvijā sasniegt Eiropas valstu ēnu ekonomikas īpatsvara vidējo rādītāju.

Ēnu ekonomikas īpatsvara samazināšana ir prioritārs uzdevums, kas ir svarīgs, lai nodrošinātu sabiedrības labklājības līmeni un sekmētu ekonomikas konkurētspēju un tautsaimniecības attīstību, tāpēc ir jāturpina īstenot valsts politiku ēnu ekonomikas ierobežošanai.

¹ Apstiprināts ar Saeimas 2020. gada 2. jūlija lēmumu.

1. Ēnu ekonomikas apjoma novērtējums

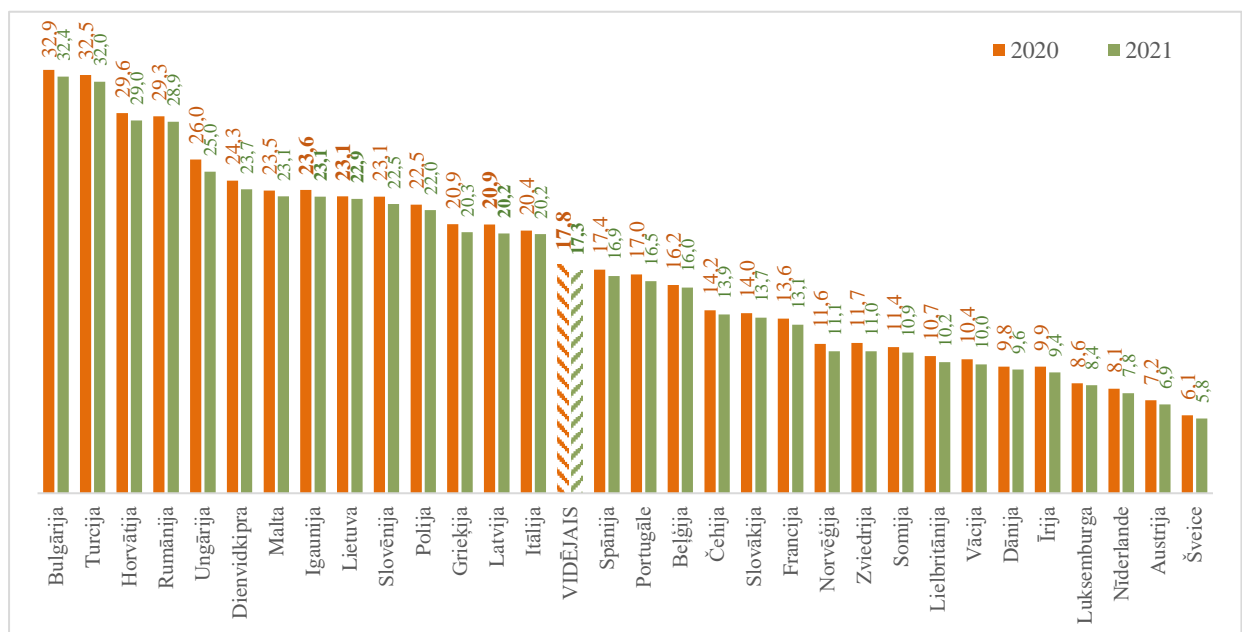
Ar ēnu ekonomikas apmēra pētīšanu nodarbojas vairāki starptautiski atzīti ekonomisti. Tāpat kā pastāv dažādas ēnu ekonomikas definīcijas, pastāv dažādas tās aprēķināšanas metodes, un tādēļ atšķiras arī iegūtie rezultāti par ēnu ekonomikas apmēru. Lai iegūtu visaptverošu priekšstatu par ēnu ekonomikas apmēru, tiek salīdzināti vairāku pētījumu rezultāti, kuru pamatā ir gan tiešās (aptaujas) metodes, gan netiešās (makroekonomiskās) metodes. Tāpēc FM savā darbā izmanto vairāku autoru pētījumu datus.

Tiešajās metodēs tiek izmantotas aptaujas un (vai) anketas ar brīvas izvēles atbildēm vai nodokļu audits. Netiešās jeb indikatoru metodes galvenokārt izmanto dažādus ekonomikas rādītājus un indikatorus par ēnu ekonomikas dinamiku, savukārt empīriskā pieeja balstās uz vairāku rādītāju un vairāku cēloņu jeb MIMIC² modeli, kas ļauj iegūt laika rindas indeksus par neregistrētā un reģistrētā izlaides līmeņa attiecību valstī.

Saskaņā ar Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD) sniegto definīciju ēnu ekonomiku veido legālas ekonomiskās aktivitātes, par kurām normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir jāsniedz informācija nodokļu administrācijai, bet par kurām nav sniegtas ziņas, tādējādi paliekot neapliktas ar nodokļiem, atšķirībā no tām ekonomiskajām aktivitātēm, par kurām tiek sniegtas ziņas, un nelegālas ekonomiskās aktivitātes.

Ekonomikas attīstības makroekonomiskie rādītāji ļauj vērtēt tautsaimniecības izaugsmi vispārīgā līmenī un saskatīt sasaisti ar ēnu ekonomikas tendencēm. Ekonomikas kritums 2020. gadā nebija tik straujš, kā tika plānots Covid-19 krīzes pašā sākumā, jo Latvijas ražošanas sektors izrādījās noturīgāks pret pandēmijas šoku un pakalpojumu sektors atguvās straujāk nekā prognozēts.

Līdzīgi 2021. gadā ekonomikas izaugsme bija straujāka nekā prognozēts, ko nodrošināja labvēlīgā situācija ārējos tirgos un apjomīgie ekonomikas atbalsta pasākumi, ļaujot saglabāt uzņēmējdarbību un darba vietas krīzes tieši skartajās nozarēs, kā arī sniedzot atbalstu sociāli mazāk aizsargātajām iedzīvotāju grupām.

1. attēls. Ēnu ekonomikas īpatsvars 31 Eiropas valstī 2020.–2021. gadā, % no IKP

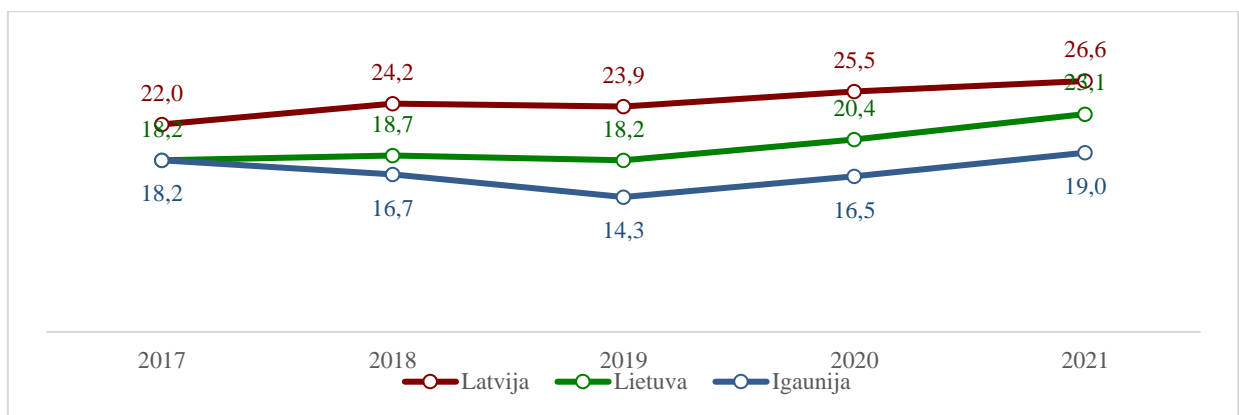
Aprakstīto tendenci ekonomiskajā situācijā Latvijā apliecina arī Austrijas profesora F. Šneidera aktuālie pētījuma dati par ēnu ekonomikas īpatsvaru 31 Eiropas valstī³. 2020. gadā

² The Dynamic Multiple Indicators – Multiple Causes Model

³ Development of the Shadow Economy of 36 OECD Countries over 2003 - 2021: Due to the Corona Pandemic a Strong Increase in 2020 and a Modest Decline in 2021, Dr. (HC Mult) F.Schneider <https://www.internationalscholarsjournals.com/articles/development-of-the-shadow-economy-of-36-oecd-countries-over2003--2021-due-to-the-corona-pandemic-a-strong-increase-in-2020>

Covid-19 krīze izraisīja straujāko ēnu ekonomikas īpatsvara palielinājumu ne tikai Latvijā, bet arī visās Eiropas valstīs. Latvijā ēnu ekonomikas kāpums bija salīdzinoši zemāks nekā vidēji citās valstīs. 2020. gadā ēnu ekonomikas apjoms veidoja 20,9 % no iekšzemes kopprodukta (IKP), kas ir par 1,1 procentpunktu vairāk nekā 2019. gadā. IKP sarukums un straujš bezdarba palielinājums sekmēja ēnu ekonomikas kāpumu, jo iedzīvotāji savu ienākumu samazinājumu centās kompensēt ar aktivitātēm ēnu ekonomikas sektorā. Savukārt 2021. gadā ekonomika Latvijā lēnām sāka atveseļoties, un saskaņā ar pētījuma datiem 2021. gadā ēnu ekonomikas apjoms Latvijā samazinājies par 0,7 procentpunktiem, veidojot 20,2 % no IKP. Latvijā 2021. gadā bija zemākais ēnu ekonomikas īpatsvars starp trim Baltijas valstīm: Igaunijā – 23,1 %, Lietuvā – 22,9 %, savukārt vidējais ēnu ekonomikas īpatsvars Eiropas valstīs – 17,3 % no IKP.

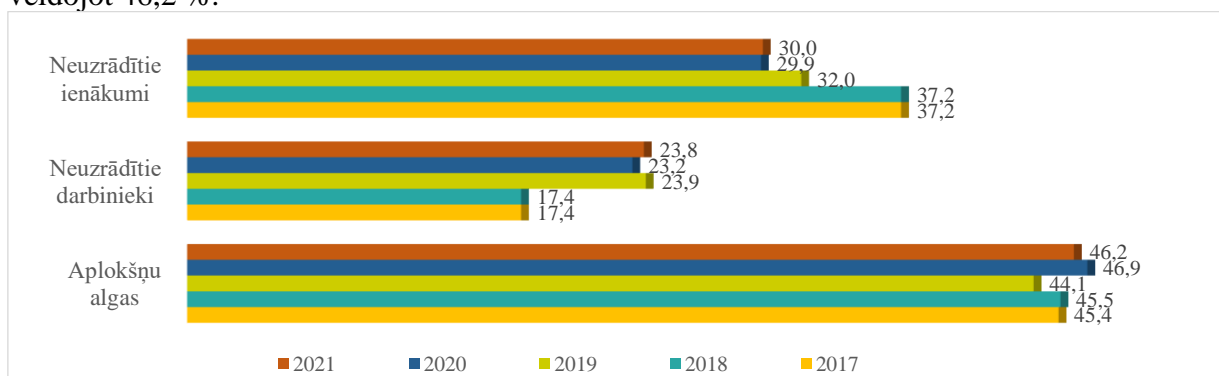
Turpretī saskaņā ar SSE Riga Ilgtspējīga biznesa centra pētnieku A. Saukas, T. Putniņa pētījuma “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2021. gadā”⁴ datiem ēnu ekonomikas apjoms Latvijā 2021. gadā bija 26,6 % no IKP, kas ir par 1,1 procentpunktu vairāk nekā 2020. gadā.

2. attēls. Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2017.–2021. gadā, % no IKP

Datu avots: Pētījums “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2021. gadā”, SSE Riga Ilgtspējīga biznesa centrs, A. Sauka, T. Putniņš.

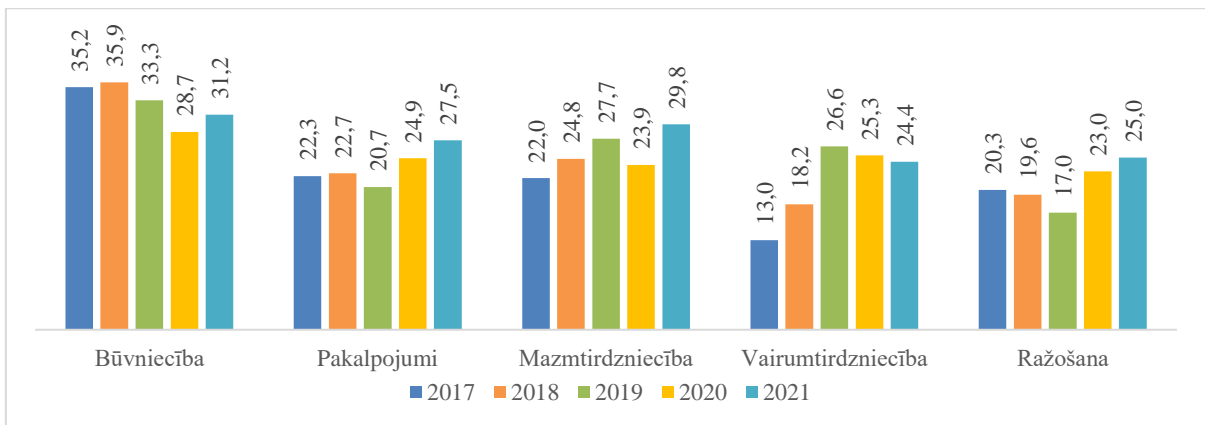
Vislielākā ēnu ekonomiku veidojošā komponente Latvijā 2021. gadā bija “aploksņu algas”, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu tomēr ir samazinājusies par 0,7 procentpunktiem, veidojot 46,2 %.

3. attēls. Ēnu ekonomiku veidojošās komponentes Latvijā 2017.–2021. gadā

Datu avots: Pētījums “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2021. gadā”, SSE Riga Ilgtspējīga biznesa centrs, A. Sauka, T. Putniņš.

⁴ “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2021.gadā”, SSE Riga Ilgtspējīga biznesa centrs, A. Sauka, T. Putniņš. https://www.sseriga.edu/sites/default/files/2022-05/SSERiga_Enu_ekonomikas_indekss_2009_2021_brosura_0.pdf

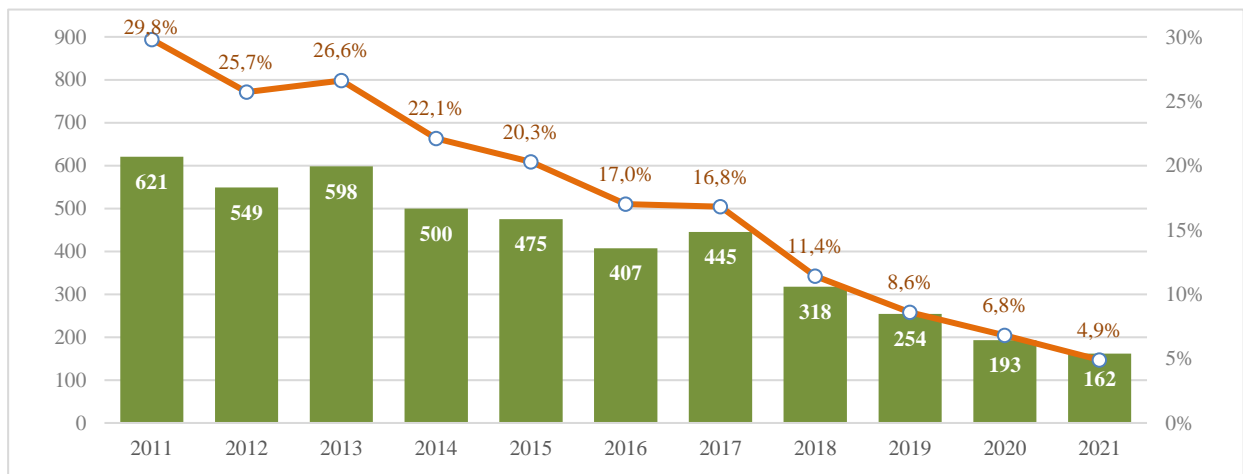
4. attēls. Ēnu ekonomikas apjoms Latvijā nozaru dalījumā 2017.–2021. gadā

Datu avots: Pētījums “Ēnu ekonomikas indekss Baltijas valstīs 2009.–2021. gadā”, SSE Rīga Ilgtspējīga biznesa centrs, A. Sauka, T. Putniņš.

Saskaņā ar A. Saukas pētījuma rezultātiem nozaru dalījumā 2021. gadā vislielākais ēnu ekonomikas īpatsvars joprojām bija būvniecības nozarē – 28,7 %, kas salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu ir par 2,5 procentpunktiem vairāk, bet mazumtirdzniecības nozarē tā palielinājusies visstraujāk – par 5,9 procentpunktiem, sasniedzot 29,8 %. Vairumtirdzniecībā ēnu ekonomika samazinājusies līdz 24,4 %, kas ir kritums par 0,9 procentpunktiem salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, savukārt pakalpojumu un ražošanas nozarē ēnu ekonomikas īpatsvars turpināja palielināties, sasniedzot attiecīgi 27,5 % un 25,0 %, kas ir par 2,6 un 2,0 procentpunktiem vairāk nekā 2020. gadā.

Augsto būvniecības izmaksu, inflācijas pieauguma, pieaugušās energoresursu cenas un neskaidrās ekonomiskās situācijas dēļ pastāv risks, ka ēnu ekonomika tuvākajos gados var palielināties. Neapšaubāmi, ka ēnu ekonomikas izpausmes risku var palielināt arī ar pandēmiju saistītās sekas, kas var veicināt darba meklētāju toleranci, pieņemot piedāvājumus saņemt “aploksņu algas”, ietekmēt finanšu stāvokli noteiktās tautsaimniecības nozarēs un valstī kopumā.

Jāatzīst, ka ēnu ekonomikas apjoms Latvijā vēl joprojām ir augsts salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm. Tādēļ tiks turpināta ēnu ekonomikas ierobežošanas pasākumu īstenošana uzņēmējdarbības vides sakārtošanai un labprātīgas nodokļu saistību izpildes veicināšanai, samazinot administratīvo slogu un veicinot nodokļu ieņēmumu palielinājumu valsts budžetā.

5. attēls. PVN plaisas apjoms (milj. euro) un īpatsvars (%) pēc VID novērtējuma 2011.–2021.gadā

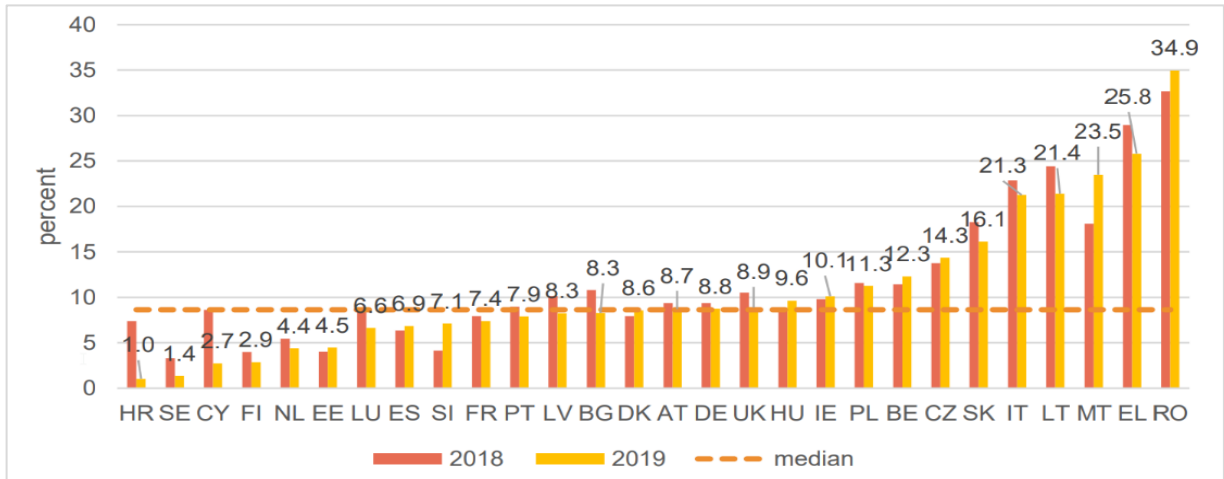
Datu avots: VID aprēķini

Iepriekšējā periodā noteikto pasākumu īstenošana ir devusi pozitīvu efektu nodokļu ieņēmumu palielinājumā, kā arī PVN plaisas⁵ samazinājumā. Saskaņā ar VID veikto novērtējumu 2021. gadā PVN plaisa bija 4,9 % (162 milj. euro), kas ir par 1,9 procentpunktiem jeb

⁵ Starpība starp iekasējamo un iekasēto PVN apjomu jeb nedeklarētās un deklarētās, bet nesamaksātās PVN summas attiecība pret potenciālo PVN masu, kas tiktu aprēķināta un iekasēta pie nosacījuma, ka visi nodokļu maksātāji pilnā apmērā izpilda savas nodokļu saistības.

31 milj. *euro* mazāk nekā 2020. gadā (5. att.). Līdzīgs PVN plaisas samazinājums bija arī 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, kad PVN plaisas īpatsvars samazinājās par 1,8 procentpunktiem, tomēr absolūtā izteiksmē tas bija divreiz lielāks – 61 milj. *euro*. VID skaidro, ka PVN plaisas samazināšana panākta, pateicoties darbam ar nodokļu maksātājiem, kā arī aktīvai mākslīgā intelekta izmantošanai.

Atbilstoši Eiropas Komisijas (EK) Nodokļu politikas un muitas savienības ģenerāldirektorāta (TAXUD) 2019. gada pētījuma datiem PVN plaisa Latvijā bija 8,3 %. Vidējais PVN plaisas lielums (mediāna) Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs 2019. gadā bija 8,6 %, tātad Latvijā tas nepārsniedz ES dalībvalstu vidējo līmeni (6. att.). TAXUD pētījums par PVN plaisu apmēriem visās ES dalībvalstīs par 2019. gadu pilnā apjomā pieejams [EK oficiālajā tīmekļvietnē](#). Jaunākais pētījums par PVN plaisu 2020. gadā sagaidāms 2022. gada beigās.

6. attēls. PVN plaisas īpatsvars 28 ES dalībvalstīs 2018. un 2019. gadā, % no IKP

Datu avots: TAXUD aprēķins

Kopumā gan VID, gan TAXUD veikto pētījumu rezultāti norāda uz PVN plaisas samazinājumu, kuru ietekmēja Covid-19 krīze, tādējādi samazinot vispārējās ekonomiskās aktivitātes un arī ierosināto maksātspējas lietu skaitu. Ieviestie ierobežojumi sekmēja uzņēmējdarbības pāreju uz digitālo vidi, samazinot skaidrās naudas apgrozību. Ievērojot minēto, PVN plaisas samazinājumam 2020. un 2021. gadā varētu būt pagaidu raksturs un, atjaunojoties ekonomiskajai aktivitātei pirmskrīzes līmenī, pastāv risks, ka PVN plaisas rādītājs varētu uzņemt augšupejošu tendenci.

2. Ekonomiskā situācija un nodokļu ieņēmumi

Apskatot situāciju kopumā, 2021. gadā, kad atšķirīgos periodos valstī bija ieviesti noteikti nodokļu maksātāju saimnieciskās darbības ierobežojošie pasākumi Covid-19 krīzes mazināšanai, salīdzinot ar periodu pirms jebkādu šāda veida ierobežojumu ieviešanas, bija vērojamas gan pozitīvas, gan negatīvas iezīmes. Lai gan palielinājušies VID administrētie nodokļu ieņēmumi, tomēr ir kāpuši arī nodokļu maksātāju parādi.

Pēc 3,8 % krituma 2020. gadā Covid-19 krīzes dēļ Latvijas ekonomika 2021. gadā strauji atguvās un salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu IKP palielinājās par 4,8 %. Valsts atbalsta apjoms Covid-19 krīzes mazināšanai 2020. gadā bija 1,3 mljrd. *euro* jeb 4,3 % no IKP, bet 2021. gadā atbalsta apmērs sasniedza jau 2,3 mljrd. *euro* jeb 6,9 % no IKP, nodrošinot ievērojamu atbalstu gan uzņēmumiem, gan strādājošajiem. Tādējādi 2021. gada otrajā ceturksnī Latvijas ekonomika jau atgriezās pirmskrīzes – 2019. gada ceturktā ceturksņa – līmenī. 2021. gadā kopā lielāko devumu ekonomikas izaugsmē nodrošināja tirdzniecības, veselības aizsardzības un apstrādes rūpniecības nozares, palielinoties attiecīgi par 8,9 %, 24,8 % un 7,4 %. Lejupslīde savukārt bija fiksēta lauksaimniecības un būvniecības nozarēs – attiecīgi par 6,8 % un 6,1 %. Covid-19 krīzes vismagāk skartā izmitināšanas un ēdināšanas nozare samazinājās par 5,2 %, bet mākslas, izklaides un atpūtas nozare saruka par 3,3 %. No izlietojuma puses ekonomikas izaugsmi pērn visvairāk veicināja privātā patēriņa pieaugums par 4,8 %, ko nodrošināja Covid-19 krīzes ierobežojumu pakāpeniskā mazināšana, kā arī valsts atbalsts uzņēmumiem un māsaimniecībām.

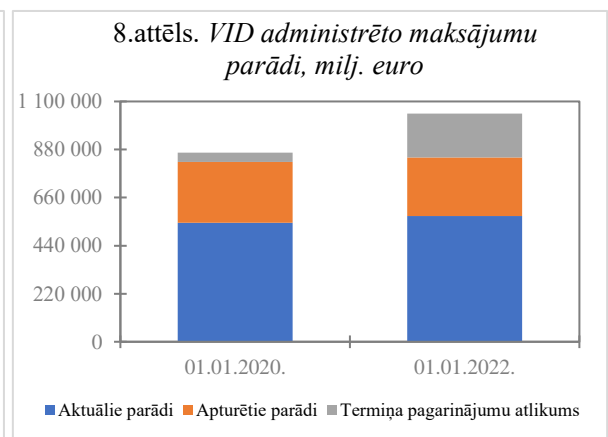
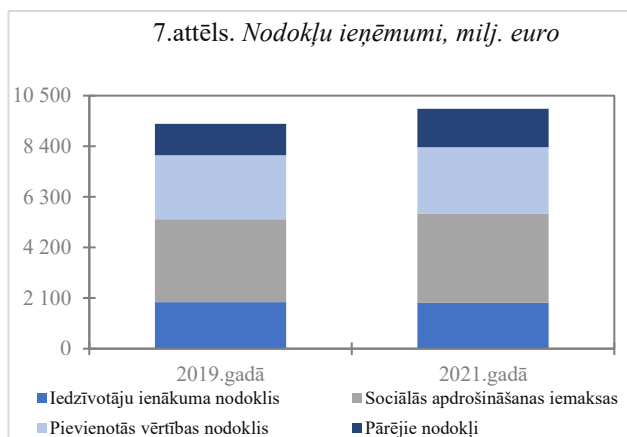
VID administrētie nodokļu ieņēmumi⁶ (turpmāk – nodokļu ieņēmumi) 2021. gadā bija 9 953,33 milj. *euro*, kas ir par 619,16 milj. *euro* jeb 6,6 % vairāk nekā 2019. gadā.

2021. gadā PVN ieņēmumi, palielinoties iedzīvotāju ekonomiskajai aktivitātei un pirkjspējai, veidoja 2,8 mljrd. *euro*, kas bija par 217,8 milj. *euro* jeb 8,6 % vairāk nekā 2020. gadā.

Valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas (VSAOI) valsts kopbudžetā saņemtas 3,1 mljrd. *euro* apmērā un 2020. gada līmeni pārsniedza par 207,9 milj. *euro* jeb 7,1 %, neskatoties uz likmes samazinājumu par 1 procentpunktu. Labvēlīgāka situācija darba tirgū sekmēja arī iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumu palielinājumu par 107,6 milj. *euro* jeb 5,9 %, veidojot 1,9 mljrd. *euro*.

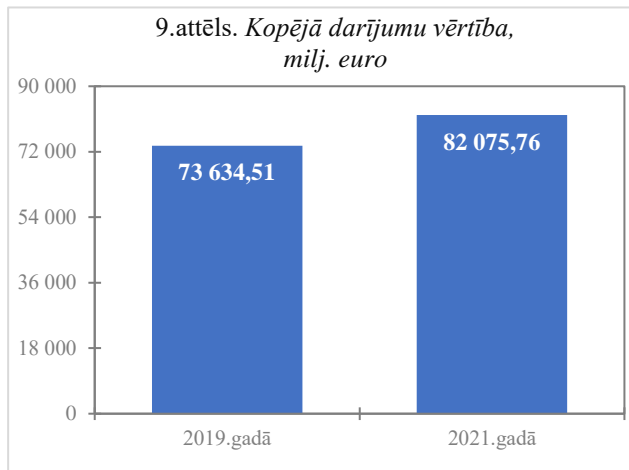
Lielākais nodokļu ieņēmumu palielinājums pret 2020. gadu bijis vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības nozarēs, tāpat arī veselības nozarē, apstrādes rūpniecībā un informācijas un komunikācijas pakalpojumu nozarēs.

VID administrētie maksājumu parādi 2022. gada 1. janvārī⁷ bija 1 044,22 milj. *euro*, kas ir par 179,18 milj. *euro* jeb 20,7 % vairāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Parādu palielinājums

⁶ Izņemot transportlīdzekļa ekspluatācijas nodokļa un uzņēmumu vieglo transportlīdzekļu nodokļa ieņēmumus, jo maksājumi, kas veikti VAS "Ceļu satiksmes drošības direkcija" vai tehniskās apskates stacijās, VID datubāzē netiek piesaistīti nodokļu maksātājiem.

⁷ VID administrēto maksājumu parādu uzskaitē tiek veikta uz konkrēto datumu, lai atspoguļotu parādu apjomu 2021.gadā un 2019.gadā salīdzināšanai tika izvēlēti atbilstoši datumi 2022. gada 1. janvāris un 2020. gada 1. janvāris.

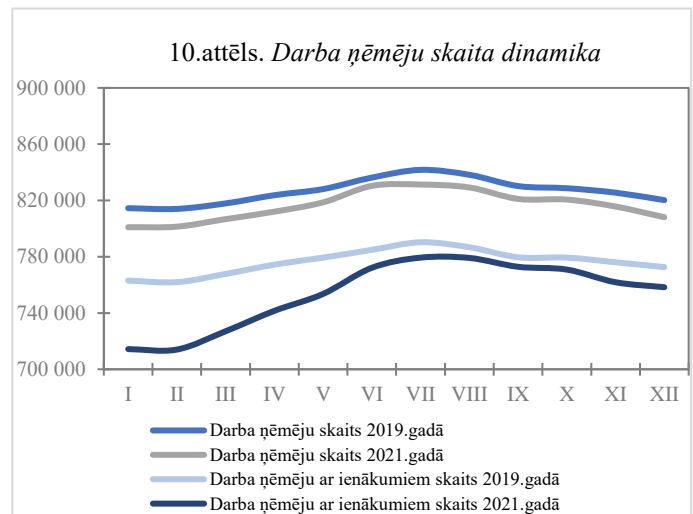
galvenokārt skaidrojams ar samaksas termiņa pagarinājuma atlikuma palielinājumu par 179,18 milj. euro jeb 4,8 reizes.

Kopējā darījumu vērtība ir viens no rādītājiem, kas liecina par situāciju uzņēmējdarbībā, un 2021. gadā kopējā darījumu vērtība pēc samazināšanās 2020. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, ir palielinājusies par 11,5 %. Lielākais kopējās darījumu vērtības kāpums 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, ir nodokļu maksātājiem ar pamatdarbības veidu, kas

saistīts ar tirdzniecību vai koksnes, koka un korķa izstrādājumu ražošanu, izņemot mēbeles; salmu un pīto izstrādājumu ražošanu.

2021. gada sākumā vēl bija spēkā stingri Covid-19 krīzes ierobežojoši pasākumi, kas ietekmēja darba ņēmēju un darba ņēmēju ar ienākumiem skaita dinamiku. Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" vidējais darba ņēmēju skaits 2021. gadā bija 816 359 un, salīdzinot ar 2019. gadu, to skaits samazinājies par 1,2 %.

Atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes datiem vidējie nodarbināto darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 1 244 euro un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie ir palielinājušies par 178 euro jeb 16,7 %.

Kopbudžeta nodokļu ieņēmumi 2022. gada astoņos mēnešos bija par 941,5 milj. euro jeb 14,6 % vairāk nekā pērn attiecīgajā periodā un veidoja 7,4 mljrd. euro. Nodokļu ieņēmumu palielinājumu nozīmīgi ietekmēja ekonomiskās aktivitātes uzlabošanās gada sākumā, darba samaksas fonda kāpums, kā arī strauji augošais cenu līmenis visu veidu precēm un pakalpojumiem. Savukārt strauji augošais energoresursu cenu kāpums veicina augstākus samaksātos nodokļus elektroenerģijas, gāzes apgādes un siltumapgādes nozarē.

PVN ieņēmumi 2022. gada astoņos mēnešos sasniedza 2,2 mljrd. euro, kas ir par 387,3 milj. euro jeb 20,8 % vairāk nekā iepriekšējā gada attiecīgajā periodā. Lielāko daļu PVN ieņēmumu nodrošināja tirdzniecības nozares samaksātie nodokļi, kas ir būtiski palielinājušies, ņemot vērā patēriņa cenu un iekšējā pieprasījuma pieaugumu.

VSAOI 2022. gada astoņos mēnešos palielinājās par 493 milj. euro jeb 25,5 %, sasniedzot 2,4 mljrd. euro, savukārt iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumos saņemti 1,4 mljrd. euro, kas bija par 336,3 milj. euro jeb 30,6 % vairāk nekā pērnā gada attiecīgajā periodā.

2022. gada pirmajā pusgadā nodokļu ieņēmumus pamatā nodrošināja vidējās darba algas kāpums, kas bija straujāks nekā darba ņēmēju skaita pieaugums. Darba samaksas palielinājums bija vērojams apstrādes rūpniecības, veselības, informācijas tehnoloģiju un tirdzniecības nozarēs.

2022. gada astoņos mēnešos patēriņa cenu līmenis vidēji bija par 15,1 % augstāks nekā pagājušā gada attiecīgajā periodā, ko lielākoties ietekmēja pārtikas, degvielas, gāzes, siltumenerģijas, kā arī elektroenerģijas cenu kāpums.

Lai arī 2022. gada astoņos mēnešos nodokļu ieņēmumi ir palielinājušies diezgan strauji, vērojama pieauguma tempu bremsēšanās, un gada nogalē ekonomiskā aktivitāte var būtiski samazināties, kas ietekmēs arī nodokļu ieņēmumu palielinājumu.

Centrālās statistikas pārvaldes dati liecina, ka IKP 2022. gada pirmajā pusgadā palielinājies par 4,7 %, salīdzinot ar 2021. gada attiecīgo periodu, tostarp otrajā ceturksnī, pēc sezonāli un kalendāri nekoriģētajiem datiem, IKP audzis par 3 % salīdzinājumā ar pagājušā gada attiecīgo periodu.

Būvniecības nozare

Būvniecības nozares aktivitātes 2021. gadā kopumā ir samazinājušās par 6,2 %. Samazinājums bija vērojams visās būvniecības apakšnozarēs – ēku būvniecības apjomi 2021. gadā samazinājās visvairāk, proti, par 10,5 %; dzīvojamo māju būvniecība turpināja attīstīties, bet nedzīvojamo ēku būvniecība saruka. Minēti apstākļi skaidrojami ar privāto investoru nogaidošo nostāju attīstīt komerciālos objektus Covid-19 krīzes apstākļos. Savukārt inženierbūvniecības produkcijas apjomu samazinājuma temps 2021. gadā bija 5 %. Specializētie būvdarbi 2021. gadā saruka par 2,7 %, salīdzinot ar 2020. gadu. Būvniecības nozares jomā izsniegto būvatļauju skaita dinamikā vērojama pozitīvāka aina. 2021. gadā tika izsniegtas 4 972 būvatļaujas, kas par 3,2 % vairāk nekā 2020. gadā. Savukārt 2022. gada 1. ceturksnī būvniecības nozares apjoma samazinājumu (par 8,4 %) ietekmēja pieaugošās būvizmaksas un saspīlētā politiskā situācija, kas radīja nestabilitāti loģistikas procesos. Samazinājums vērojams visās trijās būvniecības apakšnozarēs.

Būvniecības nozarē 2021. gadā:

- vidējais darba ņēmēju skaits mēnesī bija 63 773, kas ir par 6 % mazāk nekā 2020. gadā;

- vidējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 1 102 *euro*, kas ir par 7 % vairāk nekā 2020. gadā, bet mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 1 167 *euro*, kas ir divas reizes vairāk nekā 2020. gadā;

- kopējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 720 milj. *euro*, kas ir par 9 % vairāk nekā 2020. gadā, bet kopējie neto ienākumi mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 24 milj. *euro*, kas ir par 43 % mazāk nekā iepriekšējā gadā;

Būvniecības nozarē reģistrētie uzņēmumi 2021. gadā nomaksāja nodokļus valsts budžetā 227,58 milj. *euro* apmērā, kas ir par 8 % mazāk nekā 2020. gadā un par 30 % mazāk nekā 2019. gadā.

Apsardzes nozare

2022. gada 21. jūnijā Ministru kabinetā pieņemti "Noteikumi par apsardzes darbības reģistru, apsardzes darbības reģistrāciju un prasībām apsardzes vadības centram", kas stājās spēkā 2022. gada 1. jūlijā. Normatīvais regulējums paredz ieviest Apsardzes darbības reģistru, kas mainīs apsardzes komersantu reģistrācijas kārtību, ļaus izmantot aktuālās ziņas par apsardzes darbības komersantiem uzraudzības un kontroles pasākumu veikšanai un likumpārkāpumu savlaicīgai atklāšanai. Apsardzes nozarē 2021. gadā bija reģistrēti 809 komersanti.

Apsardzes nozarē 2021. gadā:

- vidējais darba ņēmēju skaits mēnesī bija 9 402, kas ir par 7 % mazāk nekā 2020. gadā;
- vidējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 824 *euro*, kas ir par 9 % vairāk nekā 2020. gadā, bet mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 742 *euro*, kas ir par 40 % vairāk nekā 2020. gadā;

- kopējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 82,6 milj. *euro*, kas ir par 5 % vairāk nekā 2020. gadā, bet kopējie neto ienākumi mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 1,5 milj. *euro*, kas ir par 55 % mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Apsardzes nozarē reģistrētie uzņēmumi 2021. gadā nomaksāja nodokļus valsts budžetā 67,97 milj. *euro* apmērā, kas ir par 0,1 % mazāk nekā 2020. gadā un par 1,4 % mazāk nekā 2019. gadā.

Komercpārvaldājumi ar vieglo automobili

Atbilstoši Autotransporta direkcijas tīmekļvietnē publicētajai informācijai izsniegto licenču skaits pasažieru komercpārvaldājumu veikšanai ar vieglo automobili 2021. gadā palielinājies par 23 %, savukārt licences kartīšu skaits par 72 %. Taču taksometru vadītāju reģistrā kopējais reģistrēto autovadītāju skaits ir samazinājies par 28 %. Šāda tendence, iespējams, ir izskaidrojama ar Covid-19 krīzes izraisītajām sekām un ieviestajiem grozījumiem taksometru nozari reglamentējošajos normatīvajos aktos. Kopš Taksometru vadītāju reģistra izveides tajā ir reģistrēti 11 119 autovadītāji, bet no tā izslēgti 798 autovadītāji, tostarp saskaņā ar VID sniegto informāciju 2021. gadā Autotransporta direkcija bija apturējusi licences darbību 40 pārvaldātājiem.

Taksometru pakalpojumu nozarē 2021. gadā:

- vidējais darba ņēmēju skaits mēnesī bija 1 979, kas ir par 19 % mazāk nekā 2020. gadā;

- vidējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 395 *euro*, kas ir par 40 % vairāk nekā 2020. gadā, bet mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 1 026 *euro*, kas ir 2,4 reizes vairāk nekā 2020. gadā;

- kopējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 6,09 milj. *euro*, kas ir 1,6 reizes vairāk nekā 2020. gadā, bet kopējie neto ienākumi mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 0,98 milj. *euro*, kas ir par 61 % mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Taksometru pakalpojumu nozarē reģistrētie uzņēmumi 2021. gadā nomaksāja nodokļus valsts budžetā 2,80 milj. *euro* apmērā, kas ir par 18 % vairāk nekā 2020. gadā un par 0,5 % mazāk nekā 2019. gadā.

Būvmateriālu nozare

Būvmateriālu nozares darbības rezultātu novērtējumam vienkopus tika skatītas trīs apakšnozares: akmeņu, smilšu un māla ieguve; citur neklasificēta ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde; nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošana.

Būvmateriālu nozarē 2021. gadā:

- vidējais darba ņēmēju skaits mēnesī bija 9 153, kas ir par 1,8 % vairāk nekā 2020. gadā. Nemetālisko minerālu izstrādājumu ražošanā vidējais darba ņēmēju skaits mēnesī bija 5 763, kas ir par 2 % vairāk nekā 2020. gadā;

- vidējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 1 347 *euro*, kas ir par 6 % vairāk nekā 2020. gadā, bet mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 769 *euro*, kas ir par 68 % vairāk nekā 2020. gadā;

- kopējie bruto ienākumi vispārējā nodokļu maksāšanas režīmā nodarbinātajiem bija 138 milj. *euro*, kas ir par 10 % vairāk nekā 2020. gadā, bet kopējie neto ienākumi mikrouzņēmumu nodokļa maksātāju režīmā nodarbinātajiem bija 193 milj. *euro*, kas ir par 64 % mazāk nekā iepriekšējā gadā.

Būvmateriālu nozarē reģistrētie uzņēmumi 2021. gadā nomaksāja nodokļus valsts budžetā 78,37 milj. *euro* apmērā, kas ir par 20 % vairāk nekā 2020. gadā un par 2,5 % vairāk nekā 2019. gadā.

3. Covid-19 krīzes skarto tautsaimniecības nozaru apskats

Lai izpildītu Ēnu ekonomikas ierobežošanas plānā 2021./2022. gadam iekļauto 1.1. pasākumu "Mazināt Covid-19 pandēmijas rezultātā veikto ierobežojumu ietekmi uz krīzes skartās nozares darbību, nodrošinot apstākļus nozares darbības sekmīgai atsākšanai vai darbības transformācijai", tika sagatavots izvērtējums, lai noskaidrotu pašreizējo situāciju Covid-19 krīzes skartajās tautsaimniecības nozarēs. Salīdzinot situāciju, kāda bija Covid-19 krīzes skartajās nozarēs pirms ierobežojumu ieviešanas (2019. gadā) un pēc ierobežojumu atcelšanas (2021. gadā), tika izmantoti VID analītiskie dati par nomaksājamiem nodokļiem, nodokļu parādiem, izmaiņām kopējā darījumu vērtībā, izmaiņām nodarbināto skaitā un vidējiem darba ienākumiem.

Lai izdarītu secinājumu, vai nozaru darbība ir atgriezies pirmskrīzes līmenī, un noskaidrotu, vai sasniegts plānā noteiktais **rezultatīvais rādītājs – nodokļu ieņēmumu kritums nozarē nav lielāks par 10 %**, turpmāk detalizētāk tiks aplūkotas sešas nozares, kuras Covid-19 krīze skāra visvairāk, tas ir:

- izmitināšana;
- ēdināšanas pakalpojumi;
- ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumi un ar tiem saistīti pasākumi;

- radošas, mākslinieciskas un izklaides darbības;
- sporta nodarbības, izklaides un atpūtas darbības;
- pārējo individuālo pakalpojumu sniegšana.

Vērtējot nozaru nodokļu maksātājus, kuru uzņēmējdarbība ieviesto ierobežojumu rezultātā gandrīz pilnībā tika apturēta, var izdarīt šādus secinājumus:

- **nodokļu ieņēmumu apjoms** 2021. gadā praktiski visās apskatītajās nozarēs **nav sasniedzis** 2019. gada līmeni un arī plānā noteikto rezultatīvo rādītāju, izņemot radošas, mākslinieciskas un izklaides darbības nozari, kurā nodokļu ieņēmumu samazinājums bija 7,2 %. 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, vislielākais nodokļu ieņēmumu kritums – par 59 % – bija vērojams izmitināšanas nozarē, it sevišķi PVN ieņēmumiem;

- **VID administrētie maksājumu parādi** palielinājušies gandrīz visās apskatītajās nozarēs, izņemot sporta nodarbības, izklaides un atpūtas darbības nozari un pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanas nozari, kur kopējā parādu summa 2021. gadā salīdzinājumā ar pirmskrīzes gadu ir samazinājusies attiecīgi par 10,9 % un 10,5 %. Tomēr šajās nozarēs palielinājies piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikums;

- **kopējā darījumu vērtība** samazinājusies visās apskatītajās nozarēs. 2021. gadā salīdzinājumā ar 2019. gadu vislielākais kritums – par 50 % – bija izmitināšanas nozarē, savukārt vismazākais kritums – par 18 % – bija pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanas nozarē;

- **darba ņēmēju skaits** samazinājies visās apskatītajās nozarēs. Ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistīto pasākumu nozarē darba ņēmēju skaits samazinājies visstraujāk – par 33,4 %, turpretī sporta nodarbības, izklaides un atpūtas darbības nozarē – tikai par 3,4 %;

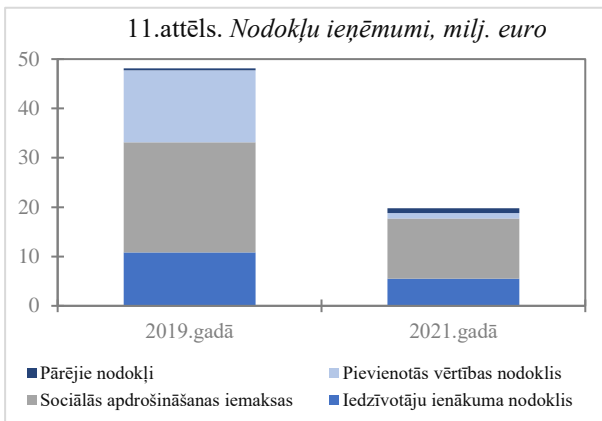
- **nodarbināto vidējie darba ienākumi** mēnesī 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, radošas, mākslinieciskas un izklaides darbības nozarē palielinājušies par 94 *euro* jeb 11,8 %, bet ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistīto pasākumu nozarē – par 85 *euro* jeb 10,7 %. Turpretī sporta nodarbības, izklaides un atpūtas darbības nozarē nodarbināto ienākumi samazinājušies visstraujāk – par 289 *euro* jeb 43,7 %.

Veiktā datu analīze liek secināt, ka situācija krīzes tieši skarto nozaru darbībā vēl nav normalizējusies un nozares atkopjas lēni, jo vairāki rādītāji vēl būtiski atpaliek no 2019. gada apmēriem. Tomēr nozaru spēja ātri atgriezties uzņēmējdarbības vidē liecina, ka valsts īstenotie apjomīgie ekonomikas atbalsta pasākumi sniedza pozitīvu efektu, ļaujot saglabāt uzņēmējdarbību un darba vietas.

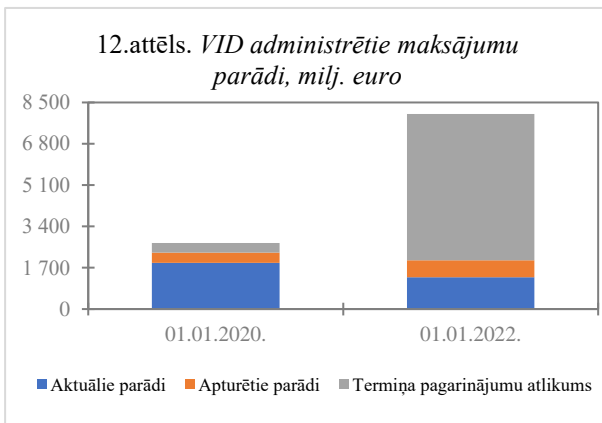
Izmitināšanas nozare

(NACE 2. red. kods 55)

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 19,75 milj. *euro* apmērā nodrošināja 1 476 nodokļu maksātāji. Lai gan nodokļu maksātāju skaits, kuri nodrošināja nodokļu ieņēmumus, salīdzinot ar 2019. gadu, ir palielinājies, nodokļu ieņēmumi samazinājušies par 28,38 milj. *euro* jeb 59,0 %.

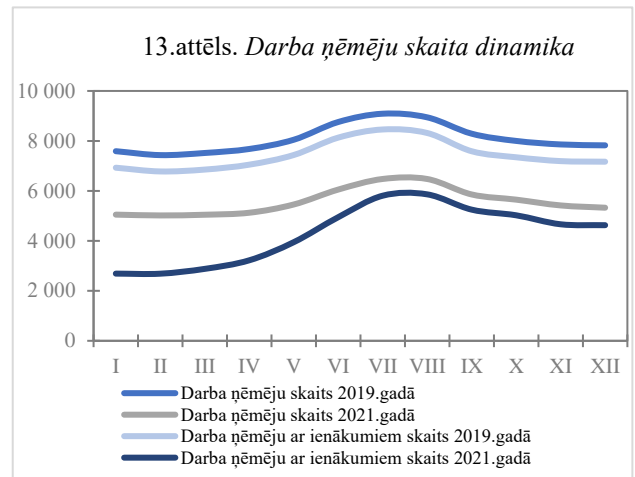
Nodokļu ieņēmumu samazinājums bija visiem lielākajiem nodokļiem un visstraujākais kritums bija pievienotās vērtības nodokļa ieņēmumiem.

VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 8,03 milj. *euro*, kas ir par 5,31 milj. *euro* jeb 2,9 reizes vairāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Parādu pieaugums galvenokārt saistīts ar piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikuma straujo pieaugumu.

2020. un 2021. gadā 120 no apskatāmajiem nodokļu maksātājiem tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 5,24 milj. *euro* apmērā.

Būtiski samazinājušies arī apskatīto nodokļu maksātāju kopējā darījumu vērtība 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu. 2021. gadā tā bija 133,18 milj. *euro*, kas ir par 49,5 % mazāk nekā 2019. gadā.

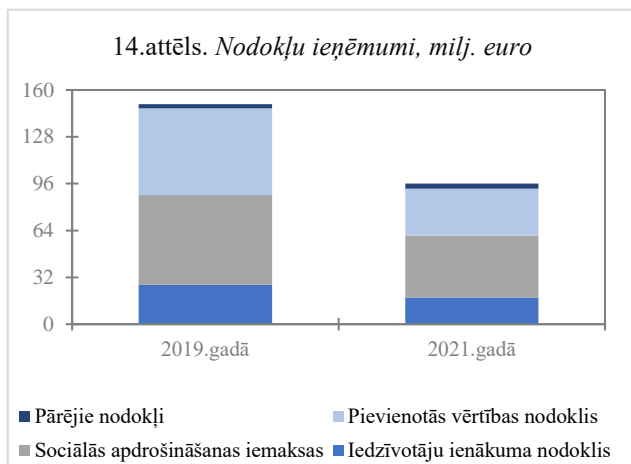
Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā pie apskatītajiem nodokļu maksātājiem vidēji bija 5 580 darbaņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 31,0 %.

Minētās nodokļu maksātāju grupas nodarbināto vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 705 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie samazinājušies par 19 *euro* jeb 2,6 %.

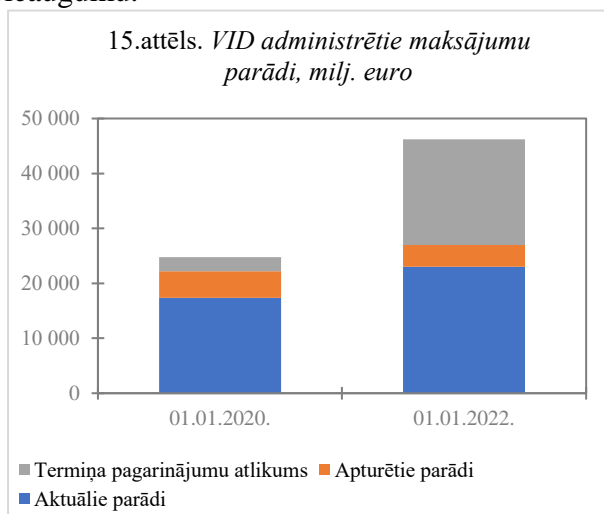
Ēdināšanas pakalpojumu nozare

(NACE 2. red. kods 56)

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 96,05 milj. *euro* apmērā nodrošināja 3 310 nodokļu maksātāji. Lai gan nodokļu maksātāju skaits, kuri nodrošināja nodokļu ieņēmumus, salīdzinot ar 2019. gadu, ir palielinājies, nodokļu ieņēmumi samazinājušies par 54,29 milj. *euro* jeb 36,1 %.

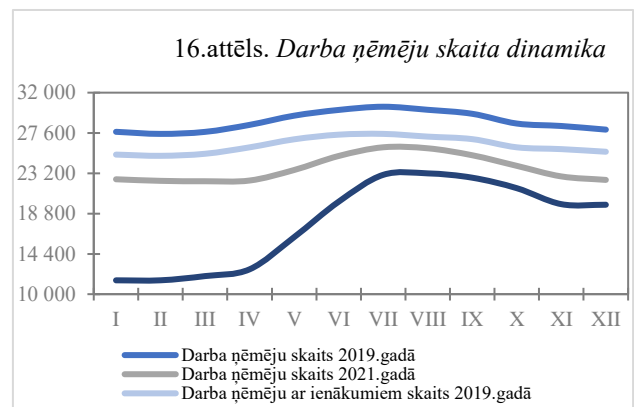
VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 46,23 milj. *euro*, kas ir par 21,45 milj. *euro* jeb 1,9 reizes vairāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Parādu pieaugums galvenokārt saistīts ar piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikuma straujo pieaugumu.

2020. un 2021. gadā 550 nodokļu maksātājiem no šīs grupas tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 20,11 milj. *euro* apmērā.

Būtiski samazinājusies šīs grupas nodokļu maksātāju kopējā darījumu vērtība 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu. 2021. gadā tā bija 495,89 milj. *euro*, kas ir par 28,9 % mazāka nekā 2019. gadā.

Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā pie apskatītajiem nodokļu maksātājiem vidēji bija 23 730 darba ņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 17,8 %.

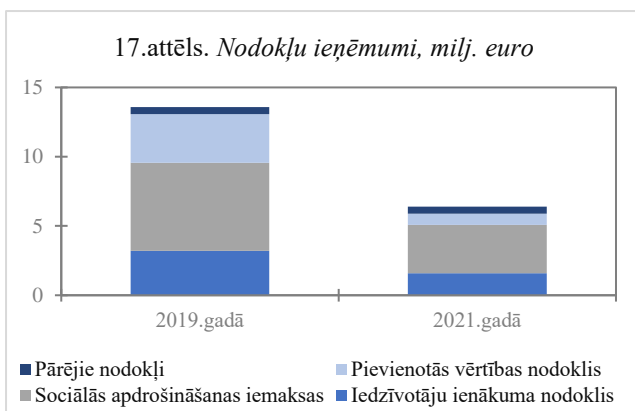

Minētās nodokļu maksātāju grupas nodarbināto vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 637 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie palielinājušies par 64 *euro* jeb 11,2 %.

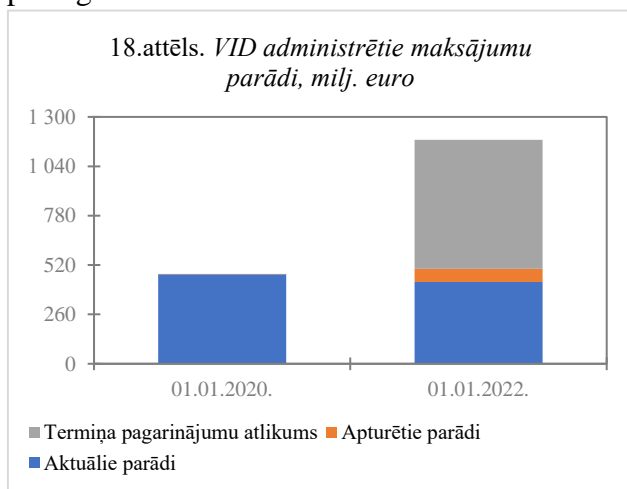
Ceļojumu biroju, tūrisma operatoru rezervēšanas pakalpojumu un ar tiem saistītiem pasākumiem nozare

(NACE 2. red. kods 79)

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 6,39 milj. *euro* apmērā nodrošināja 1 115 nodokļu maksātāji. Salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājušies gan nodokļu ieņēmumus nodrošinājušie nodokļu maksātāji, gan nodokļu ieņēmumi par 7,20 milj. *euro* jeb 53,0 %.

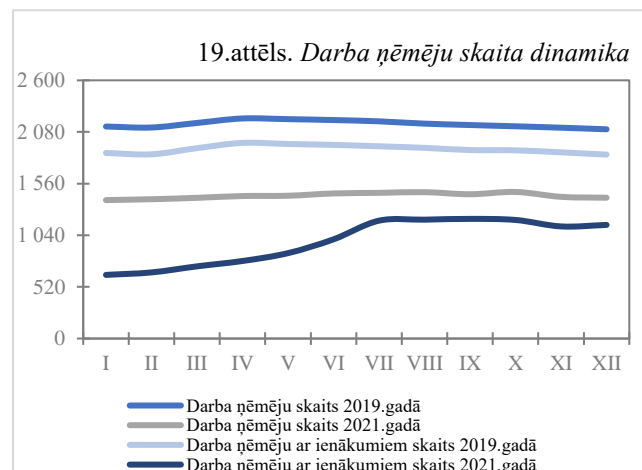

VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 1,18 milj. *euro*, kas ir par 0,71 milj. *euro* jeb 2,5 reizes vairāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Parādu pieaugums galvenokārt saistīts ar piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikuma straujo pieaugumu.

2020. un 2021. gadā 80 no šīs grupas nodokļu maksātājiem tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 1,08 milj. *euro* apmērā.

Kopējā darījumu vērtība apskatāmas grupas nodokļu maksātājiem 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājusies par 34,0 % un bija 180,77 milj. *euro*.

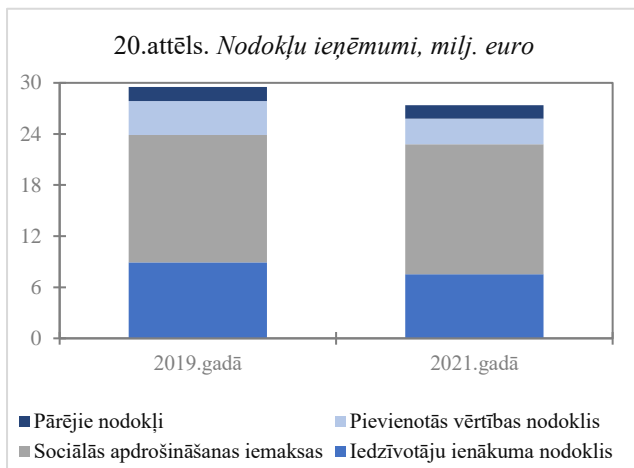
Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā pie apskatītajiem nodokļu maksātājiem vidēji bija 1 439 darba ņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 33,4 %.

Minētās nodokļu maksātāju grupas nodarbināto vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 880 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie palielinājušies par 85 *euro* jeb 10,7 %.

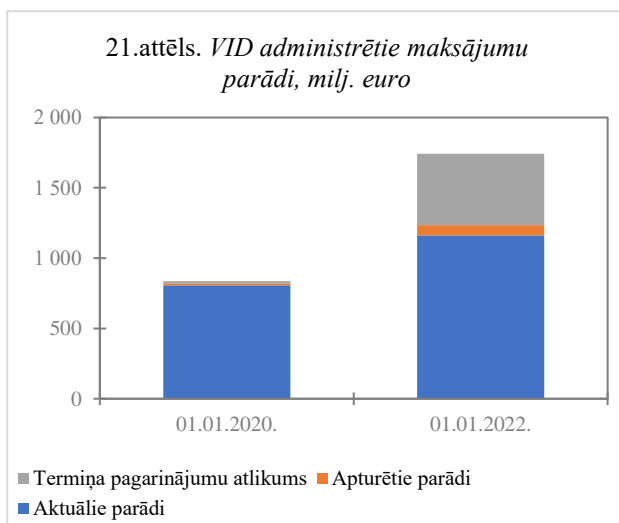
Radošas, mākslinieciskas un izklaides darbības nozare

(NACE 2. red. kods 90)

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 27,39 milj. *euro* apmērā nodrošināja 4 338 nodokļu maksātāji. Lai gan nodokļu maksātāju, kuri nodrošinājuši nodokļu ieņēmumus, skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, ir palielinājies, nodokļu ieņēmumi samazinājušies par 2,12 milj. *euro* jeb 7,2 %.

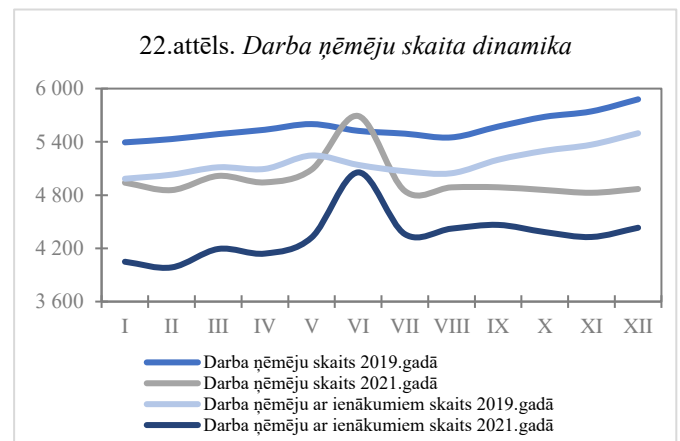
VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 1,74 milj. *euro*, kas ir par 0,91 milj. *euro* jeb 2,1 reizi vairāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Parādu pieaugums galvenokārt saistīts ar piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikuma straujo pieaugumu.

2020. un 2021. gadā 79 no šīs grupas nodokļu maksātājiem tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 0,59 milj. *euro* apmērā.

Kopējā darījumu vērtība apskatāmās grupas nodokļu maksātājiem 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājusies par 24,9 % un bija 51,74 milj. *euro*.

Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā pie apskatītajiem nodokļu maksātājiem vidēji bija 4 975 darba ņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 10,6 %. Straujais darba ņēmēju pieaugums 2021. gada jūnijā saistīts ar pārskatos "Darba devēja ziņojums" iekļauto autoratlīdzību saņēmēju skaita pieaugumu. Jāatzīmē, ka no 2021. gada jūlija mainījās nodokļu ieturēšanas kārtība no autoratlīdzībām, kas, iespējams, pamudināja nodokļu maksātājus deklarēt izmaksātās autoratlīdzības pirms jaunās kārtības stāšanās spēkā.

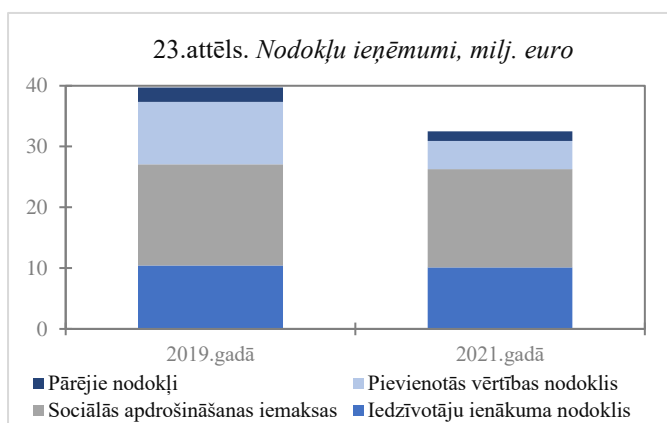

Minētās nodokļu maksātāju grupas nodarbināto vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 891 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie palielinājušies par 94 *euro* jeb 11,8 %.

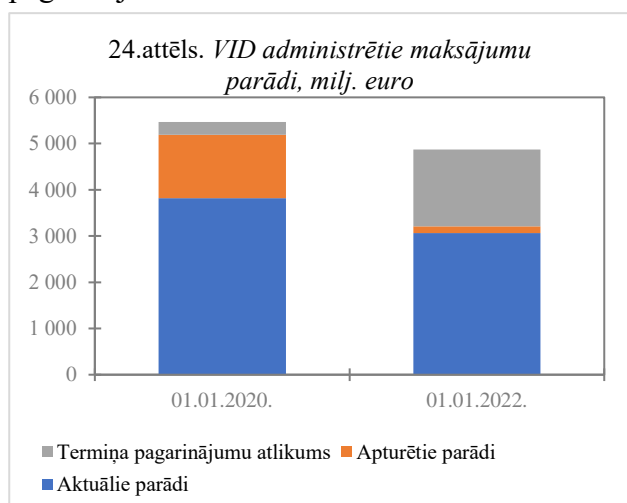
Sporta nodarbības, izklaides un atpūtas darbības nozare

(NACE 2. red. kods 93)

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 32,52 milj. *euro* apmērā nodrošināja 4 802 nodokļu maksātāji. Lai gan nodokļu maksātāju, kuri nodrošināja nodokļu ieņēmumus, skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, ir palielinājies, nodokļu ieņēmumi samazinājušies par 7,23 milj. *euro* jeb 18,2 %.

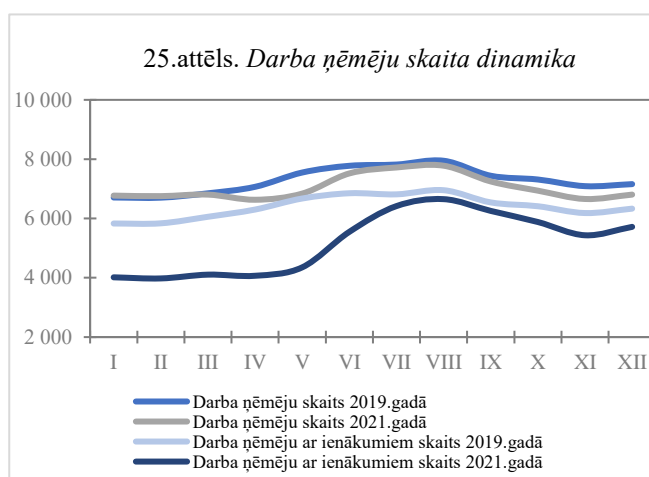
VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 4,47 milj. *euro*, kas ir par 0,60 milj. *euro* jeb 10,9 % mazāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Lai gan kopējā parādu summa ir samazinājusies, būtiski palielinājies piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikums.

2020. un 2021. gadā 213 no šīs grupas nodokļu maksātājiem tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 2,85 milj. *euro* apmērā.

Kopējā darījumu vērtība apskatāmās grupas nodokļu maksātājiem 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājusies par 21,1 % un bija 129,82 milj. *euro*.

Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā pie apskatītajiem nodokļu maksātājiem vidēji bija 7 039 darba ņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 3,4 %.

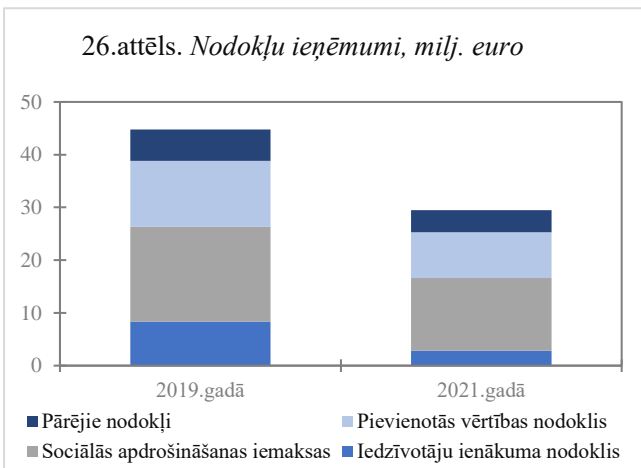
Šajā nodokļu maksātāju grupā nodarbināto vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 950 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie samazinājušies par 289 *euro* jeb 43,7 %.

Pārējo individuālo pakalpojumu sniegšanas nozare

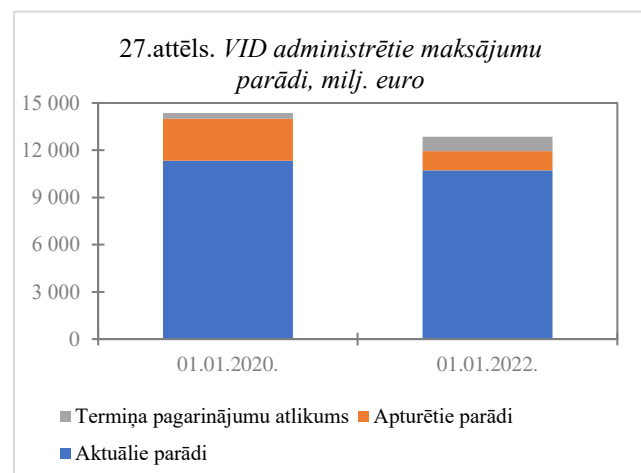
(NACE 2. red. kods 96)

Šajā grupā ietilpst tekstilizstrādājumu un kažokādu mazgāšana un (ķīmiskā) tīrīšana, frizieru un skaistumkopšanas pakalpojumi, fiziskās labsajūtas uzlabošanas pakalpojumi, apbedīšana un ar to saistītā darbība un citur neklasificēti individuālie pakalpojumi.

2021. gadā apskatāmajā grupā nodokļu ieņēmumus 29,50 milj. *euro* apmērā nodrošināja 27 235 nodokļu maksātāji. Salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājušies gan nodokļu ieņēmumus nodrošinājušie nodokļu maksātāji, gan nodokļu ieņēmumi par 15,26 milj. *euro* jeb 34,1 %.

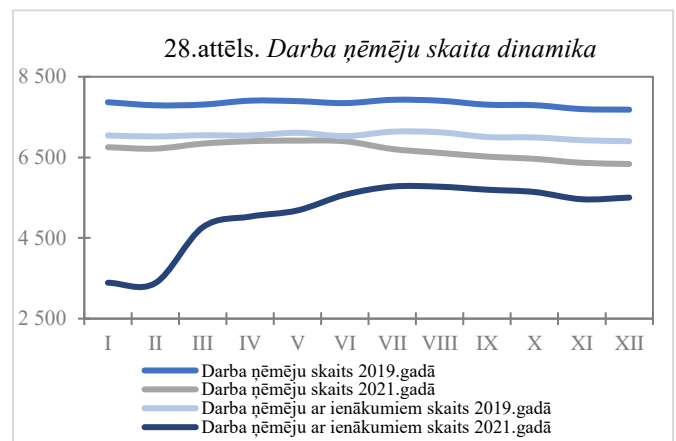
VID administrētie maksājumu parādi šīs grupas nodokļu maksātājiem 2022. gada 1. janvārī bija 12,86 milj. *euro*, kas ir par 1,51 milj. *euro* jeb 10,5 % mazāk nekā 2020. gada 1. janvārī. Lai gan kopējā parādu summa ir samazinājusies, būtiski palielinājies piešķirto samaksas termiņa pagarinājumu atlikums.

2020. un 2021. gadā 215 no šīs grupas nodokļu maksātājiem tika piešķirti samaksas termiņa pagarinājumi, lai pārvarētu Covid-19 izplatības ierobežošanai ieviestos pasākumus, 1,25 milj. *euro* apmērā.

Kopējā darījumu vērtība apskatāmās grupas nodokļu maksātājiem 2021. gadā, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājusies par 18,3 % un bija 92,81 milj. *euro*.

Saskaņā ar datiem pārskatā "Darba devēja ziņojums" 2021. gadā nodokļu maksātāji bija vidēji 6 669 darba ņēmēji un to skaits, salīdzinot ar 2019. gadu, samazinājies par 14,8 %.

Iepriekš minētajā nodokļu maksātāju grupā vidējie darba ienākumi mēnesī 2021. gadā bija 563 *euro* un, salīdzinot ar 2019. gadu, tie palielinājušies par 30 *euro* jeb 5,6 %.

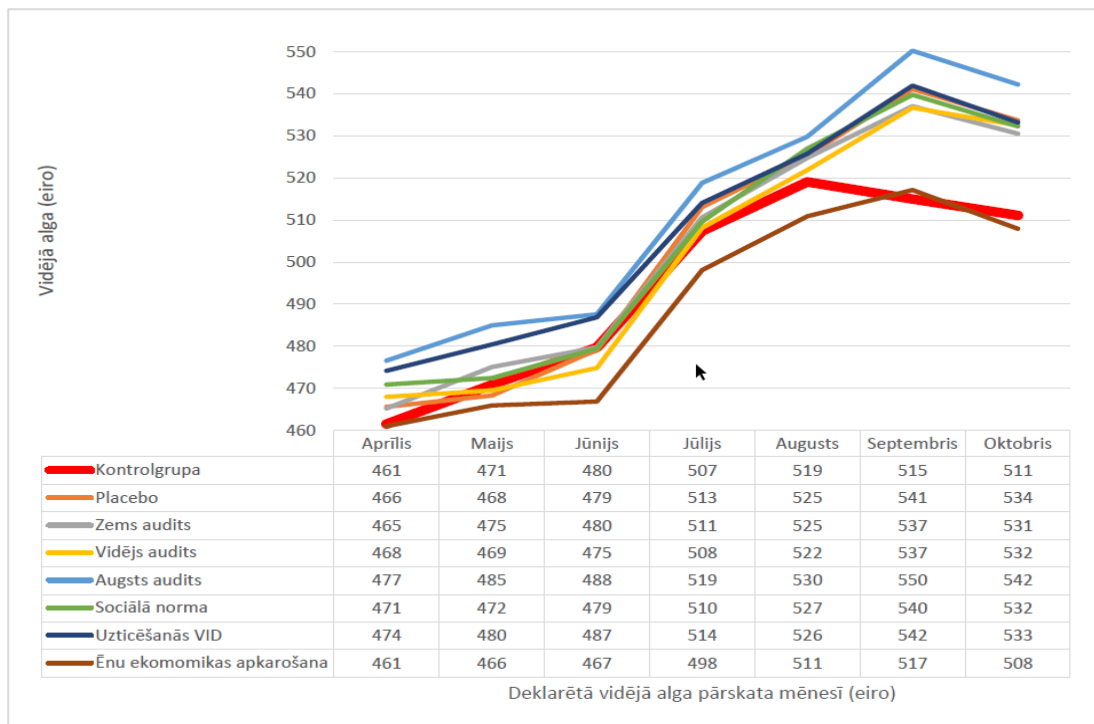
4. Valsts pētījumu programma ēnu ekonomikas mazināšanai

2021. gadā FM valsts budžeta programmas 97.00.00 “Nozaru vadība un politikas plānošana” ietvaros tika turpināts darbs pie valsts pētījumu programmas “Ēnu ekonomikas mazināšana valsts ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai” projekta īstenošanas. Valsts pētījumu programmas mērķis ir veicināt zinātnisku pētījumu izmantošanu valsts politikas plānošanā un lēmumu pieņemšanā noteiktās jomās. Jāuzsver, ka šī ir jauna FM rosināta pieeja, ēnu ekonomikas mazināšanas pasākumu izvērtēšanā piesaistot zinātniekus un izmantot zinātnisko pētījumu rezultātā sniegtos secinājumus un priekšlikumus turpmākai rīcībai. Valsts pētījumu programmas īstenošana vienlaikus būs ieguldījums gan valsts ilgtspējīgai attīstībai, gan Latvijas zinātnes attīstībai.

Valsts pētījumu programmas “Ēnu ekonomikas mazināšana valsts ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai” ietvaros projekta īstenotājs – Baltijas Starptautiskais Ekonomikas politikas studiju centrs – atbilstoši noslēgtajam līgumam Nacionālās zinātniskās darbības informācijas sistēmā iesniedza trīs saturiskos pārskatus.

Pirmo saturisko pārskatu <i>2020. gada 27. novembrī</i>	Par projekta īstenošanas uzsākšanu un sākotnējiem secinājumiem par ēnu ekonomiku ietekmējošiem faktoriem, novērtējot to ietekmes iespējamību un ietekmes radītās sekas valstī kopumā.
Otro saturisko pārskatu <i>2021. gada 28. maijā</i> <i>(ar precizējumiem</i> <i>2021. gada 1. septembrī)</i>	<ol style="list-style-type: none"> ziņojums par ēnu ekonomiku Latvijā ietekmējošo faktoru novērtējumu tautsaimniecības nozarēs, kurām ir nozīmīga finanšu ietekme, un valstī kopumā; ziņojums par iemesliem, kāpēc fiziskās personas izvairās no labprātīgas nodokļu maksāšanas un iesaistīšanās sociālās apdrošināšanas sistēmā, un analīze par ietekmējošiem faktoriem, kas veido ēnu ekonomikas radītus priekšnosacījumus negodīgai konkurencei un atsevišķu iedzīvotāju grupu sociālajai nevienlīdzībai un nepietiekamai nodrošinātībai, kā arī analīze, kā ēnu ekonomikas mazināšana ietekmē attieksmi pret nodokļu maksāšanu; zinātniski pamatotas rīcībpolitikas rekomendācijas attiecībā uz normatīvo aktu izmaiņām, iestāžu darba organizāciju, viedo tehnoloģiju izmantošanu vai citiem valsts realizējamiem pasākumiem ēnu ekonomikas mazināšanai ar izvērtētu attiecīgo ieteikumu finansiālo ietekmi; ziņojums ar lauka eksperimenta “Pievēršanas un novēršanas pieejas efektivitāte ēnu ekonomikas apkarošanā” rezultātā iegūtajiem datiem un to analīzi (2022. gada 6. janvārī)
Trešo saturisko pārskatu <i>2022. gada 28. janvārī</i> <i>(tiekl precizēts)</i>	<ol style="list-style-type: none"> zinātniski pamatotas rīcībpolitikas rekomendācijas ar izvērtētu attiecīgo ieteikumu finansiālo ietekmi; ziņojums par negūto budžeta ieņēmumu apjomu no pretlikumīgām darbībām
Ceturto saturisko pārskatu <i>Plānots saņemt</i> <i>2022. gada 31. oktobrī</i>	Ēnu ekonomikas mērīšanas metodoloģija – ēnu ekonomikas apmēra prognozēšanas algoritms un aplēses par ēnu ekonomikas apmēru Latvijā 2020. gadā, izmantojot dinamiskā “vairāku indikatoru – vairāku cēloņu” modeļa (<i>The Dynamic Multiple Indicators – Multiple Causes Model</i>) pieeju.

Pētījuma ietvaros īstenotā lauka eksperimenta rezultātā noskaidrots, ka, nepieprasot papildu informāciju no komersanta, bet tā vietā nosūtot vienkāršu informatīvu vēstuli, kas tikai un vienīgi aicina godprātīgi izpildīt savas saistības, ir tikpat efektīvi, kā nosūtīt vēstuli, kurā norādīts uz iespējamu VID veiktu auditu nodokļu maksātājam. Tādējādi ir iespējams samazināt “aploksņu algu” risku un paaugstināt uzņēmumos strādājošo vidējo darba algu par 15–20 euro jeb līdz pat 5 %, vienlaikus būtiski atslogojot gan komersantu, gan VID resursus paskaidrojumu sagatavošanai un pārbaudei.

29. attēls. Deklarētā vidējā alga lauka eksperimentā iekļautajos uzņēmumos 2022. gadā

Visas pētnieku sniegtās rīcībpolitikas rekomendācijas aptver apsveramus risinājumus, lai mazinātu nedeklarētu nodarbinātību, administratīvo slogu un “algas aploksnēs”, kā arī virzienus nodokļu sistēmas attīstībai un uzņēmējdarbības vides uzlabošanai. Ziņojumā sniegtās zinātniski pamatotās rīcībpolitikas rekomendācijas lielākoties ir saistītas ar izmaiņām nodokļu politikā.

Izvērtējot rīcībpolitikas rekomendācijas, tika secināts, ka lielāka daļa no tām ir jau ieviestas un darbojas vai ir ieviešanas procesā. Jāatzīmē, ka rekomendāciju sarakstā ir arī tādas, kuru ieviešana:

- nav atbalstāma, jo priekšlikumi vairs nav aktuāli un papildu komunikācija būtu novēlota un varētu raisīt sabiedrībā negatīvās emocijas (piemēram, sabiedrības informēšana, ka tie, kuri saņēma “aploksņu algas” pirms pandēmijas, būs tiesīgi saņemt atbalsta pasākumus tikai 75 % apmērā no deklarētās algas);

- nav lietderīga pašreizējā ekonomiskajā situācijā, jo var mazināt nodokļu maksātāju uzticību valsts nodokļu sistēmas stabilitātei (piemēram, mantojuma nodokļa ieviešana);

- var radīt nesamērīgu administratīvo slogu.

Dažas rekomendācijas var vērtēt kā neefektīvu naudas ieguldījumu, jo tām nav pamatota fiskālā ieguvuma (piemēram, lietotne, kas parāda nodokļu un sociālo iemaksu nedeklarēšanas pilnā apmērā negatīvo ietekmi uz iedzīvotāju labklājību). Sabiedrība nebūs motivēta izmantot lietotni, kurai nav plaša ikdienas pielietojuma, tādēļ ir apšaubāma vēlama rezultāta sasniegšana. Vairāku rekomendāciju ieviešanai nepieciešami papildu finanšu ieguldījumi, cilvēkresursi, analītiskie risinājumi vai arī pamatoti skaidrojumi.

Pieņemot lēmumu par valsts pētījumu programmas ietvaros sniegto zinātnisko rīcībpolitikas rekomendāciju iekļaušanu ēnu ekonomikas ierobežošanas plānā nākamajam periodam, būtu lietderīgi novērtēt ierosināto pasākumu indikatīvu kopējo fiskālo ietekmi (ietekmi uz budžeta ieņēmumiem un izdevumiem) un sasaistīt to ar budžeta plānošanu turpmākajiem gadiem. Tiks apsvērtas iespējas un izdiskutēti iespējamie risinājumi turpmākai rīcībai sniegto rīcībpolitikas rekomendāciju ieviešanai ēnu ekonomikas mazināšanai ar iesaistītajām nozaru ministrijām, nevalstiskajām organizācijām un sociālajiem sadarbības partneriem.

5. Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2021./2022. gadam un citu pasākumu īstenošana

2021. gadā turpinājās ēnu ekonomikas ierobežošanas plānā iekļauto pasākumu īstenošana, savukārt atbildīgās institūcijas atbilstoši kompetencei ik ceturksni sniedza informāciju par pasākumu ieviešanas gaitu. Plānā ietvertie pasākumi paredz atklātākas un caurskatāmākas uzņēmējdarbības vides veidošanu, dažādu reģistru pilnveidošanu un iespēju paplašināšanu savstarpējā datu apmaiņā un izmantošanā gan nodokļu administrēšanas pasākumiem, gan iestāžu veicamo uzdevumu efektivizācijai.

Ieviešot Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2021./2022. gadam pasākumus, kā galvenos izaicinājumus var minēt:

- pārskatīt esošo sodu praksi “aplokšņu algu” maksāšanas lietās un izvērtēt piemēroto sodu atbilstību nodarījumam;
- uzskaites pilnveidošana darījumiem, kuros tiek izmantoti maksājumu karšu POS termināli;
- novērst digitālo maksājumu sistēmas izmantošanu nekontrolētu un neuzskaitītu norēķinu veikšanai uzņēmējdarbībā (*Paysera*);
- ierobežot skaidras naudas darījumus un skaidras naudas apriti, mazināt skaidras naudas lietošanas sliekšni;
- izstrādāt normatīvo regulējumu par ikgadējo vispārējo iedzīvotāju ienākumu deklarēšanas pienākumu;
- noteikt pienākumu kredītiestādēm un maksājumu pakalpojumu sniedzējiem sniegt informāciju VID par juridisko personu kontu apgrozījumu.

Lai nodrošinātu plāna pasākumu ieviešanas uzraudzību, reizi ceturksnī atbildīgās institūcijas ar eksperta metodes palīdzību veic riska novērtējumu (augsts, vidējs, zems), nosakot, vai pasākumu rezultatīvie rādītāji tiks sasniegti plānā norādītajā termiņā.

Nemot vērā to, ka ziņojuma sagatavošanas laikā bija pieejama informācija par paveikto pasākumu ieviešanā 2022. gada 1. pusgadā⁸, ir jāatzīmē, ka lielākā daļa pasākumu ir izpildes procesā, tomēr būtu vērts atzīmēt vairāku pasākumu izpildes progresu.

Apsardzes darbības reģistra izveide. Apsardzes nozarē jau ilgstoši pastāv salīdzinoši liels nodokļu nomaksas risks, tostarp stundu neuzskaitīšana, apakšuzņēmumu piesaiste, lai izvairītos no virsstundu apmaksas. 2022. gada 21. jūnijā Ministru kabinetā pieņemti “Noteikumi par apsardzes darbības reģistru, apsardzes darbības reģistrāciju un prasībām apsardzes vadības centram”, kas stājušies spēkā 2022. gada 1. jūlijā. Normatīvais regulējums paredz ieviest Apsardzes darbības reģistru, kas mainīs apsardzes komersantu reģistrācijas kārtību, ļaus izmantot aktuālās ziņas par apsardzes darbības komersantiem uzraudzības un kontroles pasākumu veikšanai un likumpārkāpumu savlaicīgai atklāšanai, tādējādi uzlabojot apsardzes darbības tirgus pārskatāmību Latvijā. Noteikumi paredz, ka reģistrā tiks iekļautas ziņas par nodarbināto apsardzes darbinieku skaitu, apsardzes darbiniekiem noteikto darba laiku, kā arī nepieciešamo stundu skaitu mēnesī, lai nodrošinātu apsardzes pakalpojuma līguma saistību izpildi. Plānots, ka reģistrs tiks ieviests pa moduļiem, sākot ar apsardzes komersantu un apsargu reģistrāciju sistēmā.

Mazināt darba ienākumu izmaksas, kas veiktas, neieturot nodokļus, īstenojot mērķtiecīgus nodokļu administrēšanas pasākumus “aplokšņu algu” ierobežošanai. Saskaņā ar VID pasākumu plānu ““Aplokšņu algu” izmaksu samazināšanai” 2021.–2022. gadam, lai uzsāktu apsardzes nozares pilotprojektu, VID veica apsardzes nozares izvērtējumu un noteica nodokļu maksātāju uzvedības tipoloģijas, sadalot nodokļu maksātājus attiecīgos klasteros.

⁸ Informācija par plāna pasākumu izpildi pieejama <https://www.fm.gov.lv/enu-ekonomikas-ierobezosanas-plans>

Veicināt parādsaistību godīgu nomaksu. Tieslietu ministrija veica izvērtējumu un plāno virzīt grozījumus Civilprocesa likumā. Atbilstoši plānotajam gadījumā, ja parādniekam izmaksājamās darba samaksas vai tai pielīdzināto maksājumu apmērs nepārsniedz vienas valstī noteiktās minimālās darba algas apmēru, ieturējums pēc izpildu dokumentiem neatkarīgi no piedziņas veida būtu izdarāms līdz piedzenamā parāda dzēšanai 10 % apmērā.

Ierobežot neregistrētu nodarbinātību augļkopības un dārzenkopības nozarē. Augļkopības un dārzenkopības nozarē sezonālu darbu veikšanai tiek nolikti papildu darbinieki, kuru nodarbinātība netiek atbilstoši reģistrēta. Atbilstoši VID segmentācijas rezultātiem minētajā nozarē identificēti augsti nodokļu saistību neizpildes riski – riskanto komersantu īpatsvars ir 56 %, nedeklarētās darba samaksas īpatsvars ir 19 %, vidējie darba ienākumi (bruto) ir 810 euro u. c. Lauku atbalsta dienests (LAD) sniedza informāciju VID par lauksaimniekiem, kuru 2021. gadā deklarētās un apsaimniekotās ogu, augļu un dārzeņu platības pārsniedz 2,00 ha. VID veic saņemto datu risku analīzi nepieciešamo nodokļu administrēšanas pasākumu veikšanai.

Turpināt darbu analītisko rīku attīstībai, izmantojot izveidoto "Nodokļu maksātāju reitinga sistēmu". Lai nostiprinātu "Nodokļu maksātāju reitinga sistēmu" tiesiskajā regulējumā, Saeimā ir iesniegts Finanšu ministrijas izstrādātais likumprojekts "Grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām"" (Nr.1651/Lp13), kurā ietvertie grozījumi tostarp paredz ar 2024. gada 1. janvāri nodrošināt publiski pieejamu VID noteikto nodokļu maksātāju reitinga kopējo novērtējumu (vienlaikus nodrošinot iespēju nodokļu maksātājam VID elektroniskās deklarēšanas sistēmā saņemt informāciju par individuālajiem nodokļu saistību izpildes raksturojošiem rādītājiem, kuri izmantoti, nosakot tā reitinga kopējo novērtējumu) un atteikties no Padziļinātās sadarbības programmas turpmākās darbības.

Tādējādi ikvienam uzņēmējam būs pieejams instruments, lai efektīvāk novērtētu darījuma partnera uzticamību un noteiktu darījuma riskus, kas balstīts uz vienotiem riska analīzes sistēmas principiem un kritērijiem. Risinājums motivēs nodokļu maksātājus, kas rūpējas par savu reputāciju, ievērot normatīvo aktu prasības, lai uzturētu augstu reitinga novērtējumu, kā arī veicinās labprātīgu nodokļu saistību izpildi.

Uzskaites pilnveidošana darījumiem, kuros tiek izmantoti maksājumu karšu POS termināļi. Pārrunāti iespējamie grozījumi normatīvajā regulējumā, paredzot iespējamus risinājumus: paplašināta informācijas ieguve no bankām vai POS uzturētāji ziņo par izsniegtajiem POS. Tiek apsvērts papildināt likuma "Par nodokļiem un nodevām" 15. pantu ar nodokļu maksātāja pienākumu sniegt VID informāciju par saimnieciskajā darbībā izmantotajiem POS termināļiem, norādot tiem piesaistītos kontus un maksājumu apstrādes tehniskos nodrošinātājus. Tāpat ierosināts veikt grozījumu Kredītiestāžu likuma 63. panta pirmās daļas 19. punktā, paplašinot izpaužamo ziņu apjomu, ko VID var saņemt no kredītiestādēm par kontiem, kurus nodokļu maksātāji izmanto saimnieciskās darbības veikšanai.

Novērst digitālo maksājumu sistēmas izmantošanu nekontrolētu un neuzskaitītu norēķinu veikšanai uzņēmējdarbībā. Pārrunāts risku novērtējums un sniegti priekšlikumi uzskaites darījumu pilnveidošanai. Tiek apsvērti iespējamie grozījumi normatīvajā regulējumā, lai novērstu digitālo maksājumu sistēmas izmantošanu nekontrolētu un neuzskaitītu norēķinu veikšanai uzņēmējdarbībā, un iespējamie risinājumi, kas varētu pilnveidot kontroli šajos darījumos.

Noteikt pienākumu kredītiestādēm un maksājumu pakalpojumu sniedzējiem sniegt informāciju VID par juridisko personu kontu apgrozījumu. Pasākuma izpildei tiek vērtēta šobrīd VID rīcībā esošā informācija par juridisko personu apgrozījumu kopsakarā ar iespēju papildus saņemt no kredītiestādēm informāciju par visu juridisko personu kontu apgrozījumu, ja tas ceturksnī pārsniedz 10 000 euro. Tiek apsvērti iespējamie grozījumi normatīvajā regulējumā.

Mājas (istabas) dzīvnieku aprites izsekojamības pastiprināšana un nekontrolētas pavairošanas un tirdzniecības novēršana. Izstrādāts likumprojekts "Grozījumi Dzīvnieku aizsardzības likumā" (21-TA-976), kas tiek saskaņots ar ministrijām. Likumprojektā iestrādāta prasība informācijas norādīšanai sludinājumā par mājas (istabas) dzīvnieku atsavināšanu.

Savukārt no trešajām valstīm Latvijā ievesto suņu reģistrācijas kārtība noteikta ar 2021. gada 9. decembrī pieņemto likumu "Grozījumi Veterinārmedicīnas likumā", kas stājās spēkā 2022. gada 4. janvārī un kura 4. pantā noteikts: ja suni ievēd no citas valsts, – 10 dienu laikā pēc tā ievēšanas nodrošināt, ka tam ir mājas (istabas) dzīvnieka pase un tas uz īpašnieka vārda vai tās personas vārda, kura veterinārajā (veselības) sertifikātā norādīta kā suņa saņēmējs, ir reģistrēts Lauksaimniecības datu centra mājas (istabas) dzīvnieku reģistra datubāzē. Ja suni paredzēts atsavināt, šis pienākums izpildāms līdz atsavināšanas brīdim.

Veikta sludinājumu portālu un sociālo tīklu pastiprināta kontrole, informējot dzīvnieku tirgotājus par prasībām, kuras jāievēro, nodarbojoties ar dzīvnieku pavairošanu un realizāciju, kā arī par atbildību, kas iestājas, ja šīs prasības netiek ievērotas. VID veica datu izvērtējumu un informācijas apmaiņu nodokļu administrēšanas pasākumu veikšanai un neregistrētas saimnieciskās darbības ierobežošanai.

Ierobežot skaidras naudas darījumus un skaidras naudas apriti, mazināt skaidras naudas lietošanas sliksni. Izvērtēti dati par līdzšinējo ierobežojumu darbību un izanalizēti līdz šim deklarētie darījumi ar skaidras naudas izmantošanu. Pamatota lēmuma pieņemšanai tiek apsvērta iespēja iegūt VID viedokli un papildu informāciju iesniegto priekšlikumu normatīvo aktu grozījumu pamatotības izvērtēšanai.

Papildus tam, lai paaugstinātu nodokļu administrēšanas pasākumu efektivitāti un mazinātu ēnu ekonomikas īpatsvaru lietoto transportlīdzekļu jomā, FM sadarbībā ar VID, SM, CSDD un biedrību "Auto asociācija" ir sagatavojuši priekšlikumus grozījumiem Ceļu satiksmes likumā ar mērķi paplašināt atsavināšanas aizlieguma reģistrēšanu uz noteiktās kategorijas transportlīdzekli, ko iegādājas fiziskā persona ārvalstī un Latvijā reģistrē savā īpašumā, kā arī noteikt personām iesniegt iesniegumu ar tajā nepieciešamo ziņu apjomu par ārvalstī iegādātā transportlīdzekļa reģistrāciju un apliecināt iesniegumā norādītās informācijas patiesumu, lai nodrošinātu VID iespējas risku izvērtējumu veikšanai, sekmētu nodokļu nenomaksas risku mazināšanas pasākumu īstenošanu lietotu transportlīdzekļu tirdzniecības jomā, kuros tiek iesaistītas fiziskās personas, un novērstu izvairīšanos no nodokļu nomaksas.

Veicināt caurspīdīgu savstarpējo norēķināšanos publiskajos būvdarbu līgumos. Ministru kabinetā 2022.gada 20. septembrī pieņemts likumprojekts "Grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām"" (22-TA-368), kas paredz noteikt pienākumu galvenajam būvdarbu veicējam un visiem tā apakšuzņēmējiem sniegt informāciju par noslēgtajiem būvdarbu līgumiem bez līguma summas ierobežojuma. Būvdarbu pakalpojumu sniegšanai raksturīgās apakšuzņēmēju ķēdes (t.i., galvenais būvdarbu veicējs pamatā nodrošina būvdarbu vadības funkciju, būvdarbu veikšanu nododot apakšuzņēmējiem, kas daļu no darbiem nodod saviem apakšuzņēmējiem, veidojot vairāku līmeņu ķēdes) apgrūtinā darījumu analīzi un izsekošanu, it īpaši samaksu par veiktajiem būvdarbiem zemākā līmeņa apakšuzņēmējiem, veidojot naudas plūsmas problēmas un maksātnespējas riskus. Turklāt pastāv risks, ka naudas līdzekļi, kas veidojas nenorēķināšanās rezultātā, tiek atdoti atpakaļ nozarē skaidrās naudas veidā caur "fiktīvajiem" pakalpojumu līgumiem. Tādējādi paplašinot esošo regulējumu attiecībā uz informācijas sniegšanu par noslēgtajiem būvdarbu līgumiem, izslēdzot līguma summas sliksni, tiks novērstas minētās problēmas ar apakšuzņēmēju ķēdēm.

Papildus tam Valsts kancelejā iesniegti grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām" (21-TA-1028), kas paredz pienākumu ģenerālu uzņēmējam, kā arī apakšuzņēmējam būvniecības informācijas sistēmā sniegt datus par veiktajiem norēķiniem noslēgto būvdarbu līgumu ietvaros. Informācija par noslēgtajiem līgumiem un veiktajiem norēķiniem kopsakarā ar Ministru kabineta noteikumu projekta "Noteikumi par publiskos būvdarbu līgumos obligāti ietveramajiem noteikumiem un to saturu" regulējumu, kas nosaka pienākumu būvdarbu līgumos visā

apakšuzņēmēju ķēdē paredzēt skaidru būvdarbu pieņemšanas un norēķināšanas procesu, veicinās stabilu finanšu plūsmu būvdarbu līgumu izpildē. Savukārt stabila finanšu plūsma sniegs būvkomersantiem, it īpaši maziem un vidējiem uzņēmumiem, pārlicību un veicinās to pakāpenisko iziešanu no ēnu ekonomikas.

Citu pasākumu īstenošana.

Izvērtējot nodokļu nemaksāšanas riskus, kas rada nopietnus apdraudējumus Latvijas Republikas tautsaimniecības interesēm valsts ieņēmumu jomā un vienlaikus būtiski ietekmē visas sabiedrības intereses, kopsakarā ar praksē piemērojamām Krimināllikuma normām par valsts ieņēmumu jomā izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem, tika identificēta nepieciešamība pilnveidot krimināltiesisko regulējumu, lai pastiprinātu atbildību par faktiski nenotikuša PVN apliekama darījuma deklarēšanu. Tā rezultātā 2021. gada 5. augustā stājās spēkā grozījumi Krimināllikumā. Viens no grozījumu punktiem paredz, ka faktiski neesošu ar PVN apliekamu darījumu deklarēšana ir krimināli sodāma.

Tāpat labprātīgas nodokļu saistību izpildes veicināšanai, kā arī ēnu ekonomikas mazināšanai 2021. gadā ir stājušies spēkā likuma "Par nodokļiem un nodevām" grozījumi, kas paredz informācijas publiskošanu par sabiedrībai nozīmīgiem VID pieņemtajiem lēmumiem, ar kuriem konstatēti juridisko personu nodokļu un muitas normatīvo aktu pārkāpumi.

Savukārt, lai veicinātu sabiedrības uzticību valsts pārvaldei, ir stājušies spēkā grozījumi, kas paredz VID tiesības gadījumos, kad nodokļu maksātājs ir publiski izplatījis nepatiesas ziņas, sniegt sabiedrībai objektīvu informāciju par konkrēto situāciju.

6. Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna nākamajam periodam sagatavošana

Ēnu ekonomikas ierobežošana ir ilgtermiņā koordinēti pasākumi un to efektīvākai īstenošanai Nacionālā trīspusējās sadarbības padomes (NTSP) Budžeta un nodokļu apakšpadomes sēdē panākta vienošanās par nepieciešamību nevalstiskajām organizācijām (NVO), sociālajiem sadarbības partneriem un nozaru ministriju ekspertiem turpināt horizontālo sadarbību.

Lai nodrošinātu efektīvu pieeju ēnu ekonomikas ierobežošanai, ir nepieciešams sekmēt ciešu sadarbību starp nevalstisko sektoru un nozaru ministriju pārstāvjiem, īstenojot mērķtiecīgus pasākumus uzņēmējdarbības vides sakārtošanai un labprātīgas nodokļu saistību izpildes veicināšanai un meklējot jaunus un kompleksus risinājumus neregistrētas un neuzskaitītas ekonomikas daļas mazināšanai.

Uzsākot darbu pie Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna izstrādes nākamajam periodam, kā **prioritāte** turpmākajiem trim gadiem ir noteikta **ēnu ekonomikas mazināšana konkrētās tautsaimniecības nozarēs**.

VID, izvērtējot nodokļu maksātāju nodokļu saistību izpildes disciplīnu, 2022. gadā identificēja nozares ar augstiem nodokļu saistību neizpildes riskiem. VID nodokļu saistību izpildes disciplīnu novērtē, pamatojoties uz nodokļu maksātāju segmentācijas rezultātiem, kas nodokļu maksātājus sadala kopās pēc nodokļu maksāšanas uzvedības modeļiem. Atbilstoši jaunākajiem segmentācijas rezultātiem uz 2022. gada 1. augustu tika identificēti riskantie⁹ nodokļu maksātāji ar sliktāku nodokļu samaksas disciplīnu, un kā papildus nozīmīgs atlases kritērijs riskanto nozaru identificēšanai tika ņemts vērā arī nedeklarētās darba samaksas apjoms (*euro*) un tās īpatsvars.

Atbilstoši VID segmentācijas rezultātiem identificētas šādas nozares un to apakšnozares ar augstiem nodokļu saistību neizpildes riskiem:

- [01] Augkopība un lopkopība, medniecība un saistītas palīgdarbības;
- [43] Specializētie būvdarbi;
- [45] Automobiļu un motociklu vairumtirdzniecība, mazumtirdzniecība un remonts;
- [46] Vairumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus;
- [47] Mazumtirdzniecība, izņemot automobiļus un motociklus;
- [49] Sauszemes un cauruļvadu transports;
- [52] Uzglabāšanas un transporta palīgdarbības;
- [56] Ēdināšanas pakalpojumi;
- [68] Operācijas ar nekustamo īpašumu;
- [86] Veselības aizsardzība.

Jāatzīmē, ka sauszemes transporta un cauruļvadu transporta nozarei ir vislielākais nedeklarētās darba samaksas īpatsvars 2020. gadā – 25,8 % (nedeklarētās darba samaksas apjoms ir 82,04 milj. *euro*), savukārt mazumtirdzniecības, izņemot automobiļus un motociklus, nozarei ir vislielākais nedeklarētās darba samaksas apjoms – 124,37 milj. *euro* (nedeklarētās darba samaksas īpatsvars – 18,8 %). Augkopības un lopkopības, medniecības un saistītas palīgdarbības nozarei ir vislielākais riskanto nodokļu maksātāju īpatsvars – 55,9 %.

Sadarbībā ar nozaru ministrijām, sociālajiem partneriem un nevalstisko organizāciju pārstāvjiem plānots izveidot darba grupu, lai izstrādātu priekšlikumus pasākumiem, kas vērsti uz konkrētas nozares darba sakārtošanu, un noteikt konkrētus izmērāmus sasniedzamus rezultātus no pasākuma ieviešanas, piemēram, nedeklarētās darba samaksas īpatsvars, riskanto komersantu īpatsvars nozarē, nodarbināto vidējie darba ienākumi, samaksāto nodokļu apjoms nozarē.

⁹ Saskaņā ar segmentācijas iedalījumu segmenti ar sliktāku nodokļu samaksas disciplīnu ir "Uzraugāmie" un "Ierobežojamie".

Tādējādi iemeslu un cēloņu izpratne un mērķtiecīga pasākumu īstenošana mazinās dažādās ēnu ekonomikas izpausmes noteiktā tautsaimniecības nozarē.

Pamatojoties uz apzinātiem ēnu ekonomiku ietekmējošiem faktoriem, konstatētajiem riskiem un rastiem risinājumiem to ietekmes mazināšanai tautsaimniecības nozarēs tiks izstrādāts plāna projekts.

FM koordinēs plāna projekta izstrādi, nodrošinās darba grupas sanāksmju organizēšanu un veiks visaptverošu pasākumu īstenošanu.